

**VIŠJA STROKOVNA ŠOLA ACADEMIA,
MARIBOR**

DIPLOMSKO DELO

***DELO RADIJSKEGA MODERATORJA
KOT ENEGA NAJPOMEMBNJEŠIH
FAKTORJEV ZA USPEH PRI
USTVARJANJU RADIJSKIH
PROGRAMOV***

Kandidatka: Jerneja Krapše
Študij ob delu
Št. indeksa: 11190122772
Program: MULTIMEDIJI
Mentorica: mag. Irena Bedrač

Maribor, december 2009

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKE NALOGE

Podpisan/a Jerneja Krapše, št. indeksa 11190122772, sem avtorica diplomske naloge z naslovom **Delo radijskega moderatorja kot enega najpomembnejših faktorjev za uspeh pri ustvarjanju radijskih programov**, ki sem jo napisala pod mentorstvom mag. Irene Bedrač.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predložena diplomska naloga izključno rezultat mojega dela.
- sem poskrbel/a, da so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženi nalogi, navadna oz. citirana skladno s pravili Višje strokovne šole Academia.
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del oz. misli, kot moje lastne – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah; UL št. 16/2007; (v nadaljevanju ZASP), prekršek pa podleže tudi ukrepom VSŠ Academia skladno z njenimi pravili.
- Skladno z 32. členom ZASP dovoljujem VSŠ Academia objavo diplomske naloge na spletnem portalu šole.

Maribor, december 2009

Podpis študenta:

ZAHVALA

»Učenje brez razmišljanja je prazno, razmišljanje brez učenja nevarno.« (Lao Ce)

Hvala mentorici, **mag. Ireni Bedrač**, ki dokazuje, da je najboljše pred nosom in je naše. Zahvaljujem se lektorici Nini Mom, profesorici angleškega in slovenskega jezika, za strokovno opravljeno delo. Zahvaljujem se tudi celotnemu timu Academie, ki dokazuje, da ni nemogočih poti.

Posebna zahvala gre Giannisu, ki brezpogojno prenaša mojo lakoto po znanju in razumevanju ter me podpira brez vprašanj. Naj živijo dokumentarci, da se bova odslej učila skupaj!

Hvala mojim staršem, ker me ne spreminjata in me sprejemata brez zaviranja.

Hvala mojima prijateljema, Nini in Goranu, ki osmišljata pomen prijateljstva in podpore.

POVZETEK

V diplomski nalogi sem poskušala predstaviti delo radijskega moderatorja. Najprej s hitrim pregledom razvoja radijskih voditeljev skozi čas, nato pa podrobneje z odgovori na vprašanja kot so: kakšna oseba je moderator, kakšen mora biti obseg njegovih znanj, kakšna je pomembnost priprave pri njegovem delu, pomembnost opazovanja, reagiranja, predstavljanja itd.

Delo je osredotočeno na vlogo radijskega moderatorja, katerega naloga je preko radijske frekvence izključno z glasovnimi oz. komunikacijskimi sposobnostmi postaviti trdno vez med poslušalci na eni, ter informacijami in glasbo na drugi strani. Način radijske moderacije lahko razumemo kot unikatno podajanje informacij oziroma interpretiranje besedil, saj ga poslušalec zazna izključno slišno.

Smernice razvoja kažejo, da bo v radijski moderaciji vedno pomembnejše hitro in učinkovito luščenje bistva informacij iz vsega nepotrebnega balasta. V diplomski nalogi je opisano, kako se lahko naučimo pripraviti učinkovito moderacijo in kako lahko postanemo ne le poslušljiv, ampak tudi poslušan moderator.

KLJUČNE BESEDE: radijski moderator, radijska moderacija, radijski program, priprava na izvedbo radijskega programa, znanja za delo na radiu.

ABSTRACT

In diploma paper I tried to introduce the work of radio presenter. At the beginning I made a quick review of radio presenters' development through time, and later I tried to find answers to questions, such as: what kind of personality is a radio presenter, how broad should be his knowledge, what is the importance of preparation for his work, the importance of observation, reaction, presentation etc.

Diploma paper is focused on the role of radio presenter, whose job is to set a firm tie among listeners on one hand and among information and music on the other hand. Radio presenter has to achieve this through radio frequency, and only with vocal and communication abilities. Radio presentation method can be understood as unique presentation of information or text interpretation, because listener can perceive it only audibly.

Guidelines of radio presentation development are showing us that quickly and efficiently husking of information from all of the unnecessary ballast will become more and more important. In diploma paper is described the way we can learn to prepare an efficient presentation, and the way we can become not only pleasant to listen but also well listened presenter.

KEY WORDS: radio presenter, radio presentation, radio programme, preparation for radio programme implementation, knowledge for working on radio station.

KAZALO VSEBINE

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	8
1.1	Opredelitev obravnavane zadeve	8
1.2	Namen, cilji in osnovne trditve diplomskega dela	8
1.2.1	Namen diplomskega dela	8
1.2.2	Cilji	8
1.2.3	Osnovne trditve	9
2	NASLAVLJANJE: VODITELJ, MODERATOR, NOVINAR, REPORTER, POVEZOVALEC PROGRAMA?	9
3	VODENJE IN MODERIRANJE	10
4	POMEMBNA SVETOVNA IN SLOVENSKA RADIJSKA IMENA	10
4.1	Svet	10
4.1.1	Orson welles – radijska igra vojna svetov (1938)	10
4.1.2	Howard stern	10
4.2	Doma	11
4.2.1	Frane Milčinski – Ježek	11
4.2.2	Sašo Hribar	11
5	PREGLED RAZVOJA IN SPREMEMB V VODENJU RESNIH IN HUMORISTIČNIH MODERATORJEV	12
5.1	Začetek slovenskega radia	12
5.2	Vodenje programa na radiu Ljubljana po letu 1970	12
5.3	Začetek komercialnih radijskih postaj v sloveniji	13
5.3.1	Humoristični radijski program	13
	▪ Definicija: HUMORIST	14
	▪ Definicija: KOMEDIJA	14
	▪ Definicija: HUMORESKA	14
	▪ Definicija: HUMOR	14
5.4	Osebnosti slovenskega radijskega humorja	15
5.4.1	Humor na nacionalnem radiu	15
	▪ FRANE MILČINSKI - JEŽEK (1914–1988)	15
	▪ MOPED SHOW, VAL 202, TONE FORNEZZI – TOF	16
	▪ RADIO GA – GA	17
5.5	Humorne oddaje na komercialnem radiu	18
	▪ REPORTER MILAN - Radio City Maribor	18
	▪ MAMA MANKA, Radio 1	20
6	RAZVOJ MODERIRANJA	21
7	Vloga moderatorja kot vezi med poslušalci in radiem	22
7.1	Govorica telesa	22
7.2	Razporeditev radijskega programa po terminih	23
7.3	Radijska shema	24
7.3.1	Jutranji program med 5.00 in 10:00 uro	24
7.3.2	Dopoldanski program med 9:00 in 12:00 uro	25
7.3.3	Opoldanski program med 12.00 in 17.00 uro	25
7.3.4	Popoldanski program od 16.00 ure do 21:00 ure med 16.00 in 21.00 uro	25
7.3.5	Nočni program med 21.00 in 05.00 uro	25

8	KAJ JE MODERIRANJE?	26
8.1	Priprava na program	26
8.2	Talent	26
8.3	Knjižno izražanje	27
8.4	Hitrost podajanja informacij	27
8.5	Poznavanje ljudi	27
8.6	Jasnost izražanja	28
8.6.1	Pravilno poudarjanje	28
8.6.2	Izgovorjava nepoznanih izrazov	28
8.6.3	Hitrost branja	29
8.6.4	Kratice	29
8.7	Najbolj informirani	29
8.8	Enciklopedije, slovarji, priročniki	30
9	KDO JE RADIJSKI MODERATOR?	30
9.1	Moderator – karakter oz. osebnost	30
9.2	Moderator – prijatelj	32
9.3	Moderator: prodajalec in tržnik	32
9.3.1	Tržnik	33
9.3.2	Prodajalec	33
9.3.3	Kdo je glavni ali kaj je pomembnejše?	33
10	PRIPRAVA IN IZVEDBA OSNOVNE MODERACIJE	33
10.1	Radijsko razumevanje dramskega trikotnika	34
10.1.1	Vrh	35
10.1.2	Zaplet	35
10.1.3	Razplet	35
11	KONTAKTI S POSLUŠALCI	36
11.1	Kontakti v živo	36
11.2	Ostali kontakti	36
11.3	Nagradne igre	37
12	POMEMBNOST KNJIŽNEGA JEZIKA ZA RADIJSKEGA MODERATORJA	38
13	POMEMBNOST GLASBENE IZOBRAZBE ZA RADIJSKEGA MODERATORJA	38
13.1	Radijski izrazi v povezavi s tehnično realizacijo programa	39
13.2	Intro	39
13.3	Outro	39
14	POMEMBNOST POZNAVANJA OSTALIH DEL NA RADIJU ZA USPEŠNOST MODERATORJA	40
15	PREDSTAVITEV INTERVJUJEV Z USPEŠNIMI SLOVENSKIMI RADIJSKIMI VODITELJI, MODERATORJI IN UREDNIKI ter UGOTOVITVE	41
15.1	METODE RAZISKOVANJA	41
	VPRAŠALNIK	41
16	ZAKLJUČEK	43
17	LITERATURA IN VIRI	44
	PRILOGE	46 - 69

KAZALO PRILOG:

PRILOGA 1	46-51
-----------	-------

INTERVJU z MIRKOM ŠTULARJEM, glavnim in odgovornim urednikom Vala 202. Dne: 11. novembra 2009 v Ljubljani. Oblika intervjuja: osebni stik.	
PRILOGA 2.....	51–53
INTERVJU Z BOROM GREINERJEM, glavnim in odgovornim urednikom Radia City Maribor. Dne: 28. oktobra 2009. Oblika intervjuja: po elektronski pošti.	
PRILOGA 3.....	53–58
INTERVJU Z IDO BAŠ, radijsko voditeljico, lastnico šole za govor Baš. Dne: 29. oktobra 2009. Oblika intervjuja: osebni stik.	
PRILOGA 4.....	58–63
INTERVJU Z JANEZOM DOLINARJEM, radijskim voditeljem. Dne: 11. novembra 2009. Oblika intervjuja: osebni stik.	
PRILOGA 5.....	63–66
INTERVJU Z MIHO BARBORIČEM, vodjo moderatorjev na Radiu 1. Dne: 27. oktobra 2009. Oblika intervjuja: po videokonferenci (Skype).	
PRILOGA 6.....	66–70
INTERVJU S SEBASTIJANOM MATULOM, radijskim voditeljem. Dne: 14. novembra 2009. Oblika intervjuja: osebni stik.	

KAZALO SLIK:

Slika1: Hribar v oddaji Hri-bar.....	12
Slika 2: Frane Milčinski - Ježek	15
Slika 3: Praznovanje 2000-ega Butika Toneta Fornezzija - Tofa, Mopet šov v živo.....	16
Slika 4: Članek The Fejst Tof Moped Show	17
Slika 5: Sašo Hribar ob prejemu Ježkove nagrade	18
Slika 6: Matjaž Šalamun - Šalca, vodja skupine Reporter Milan.....	19
Slika 7: Matjaž Šalamun - Šalca, Tinček Križanič, Dejan Vedlin	19
Slika 8: Mama Manka	20
Slika 9: Dramski trikotnik	34

1 UVOD

1.1 *Opredelitev obravnavane zadeve*

Delo radijskega moderatorja velja za nekoliko skrivnostno; sliši se le glas človeka, s katerim pa poslušalci v veliki večini na zavedni ali nezavedni ravni vzpostavijo posebno vez zaupanja, pa čeprav o moderatorju kot osebi vedo zelo malo. Veliki popularnosti radia se gre zahvaliti predvsem zaradi:

Možnosti poslušanja skoraj kjerkoli – potrebujemo le radio (tranzistor).
Možnosti informiranja o dogodkih takoj, ko se zgodijo.

Kot je na primer poročni šopek končni izdelek cvetličarne, tako bi lahko moderacijo imenovali končni izdelek radijske/televizijske postaje. V diplomski nalogi bom raziskovala, kaj je naloga posameznega delavca na radiu. Predstaviti želim pričakovanja tako poslušalcev kot radia (kot podjetja) od radijskega moderatorja, vpliv učinkovitosti moderatorja na uspešnost radia, pomembnost priprave na program, pomembnost razumevanja radijskega komuniciranja s poslušalci ... Moj namen je poiskati oddaje in predstaviti pregled načinov vodenja oddaj, kjer so posebej do izraza prišli moderatorji (pregled razvoja in sprememb v vodenju od resnih do humorističnih moderatorjev).

1.2 *Namen, cilji in osnovne trditve diplomskega dela*

1.2.1 *Namen diplomskega dela*

Namen diplomskega dela je raziskati, kakšen bi moral biti moderator, da bi lahko kar največ pripomogel k čim večjemu zadovoljstvu poslušalcev in radia kot podjetja.

1.2.2 *Cilji*

Cilj diplomskega dela je, da s pomočjo intervjujev z izkušenimi radijskimi voditelji in literaturo o radijskem delu pripravim osnutek priročnika za moderatorje, ki želijo dobiti informacije o delu moderatorja iz knjig, a jih je na temo radijske moderacije premalo ali pa so premalo natančne. Podati želim informacije iz prve roke, kot so na primer:

- razlike v strokovnih izrazih 'moderator', 'voditelj', 'povezovalac' ...,
- kaj je moderacija (osnove moderiranja),
- kdo je moderator (kako pomemben je radijski karakter),
- načini vodenja radijskega programa,
- različni pristopi k moderiranju glede na čas predvajanja oddaje,
- kako pripraviti moderacijo,
- pregled nad razvojem in spremembami v vodenju,

- delo moderatorja v etru / izven etra (kaj zajema delo moderatorja),
- pomembnost priprave na program,
- ločnica med dobrim in povprečnim moderatorjem.

1.2.3 Osnovne trditve

- Moderator je pomemben sodelavec radijske ekipe.
- Moderator je osnovna vez s poslušalci.
- Moderacija je končni produkt radia.
- Priprava na moderacijo je najpomembnejši in najobsežnejši del moderacije.

2 NASLAVLJANJE: VODITELJ, MODERATOR, NOVINAR, REPORTER, POVEZOVALEC PROGRAMA?

V zadnjih letih za enak poklic uporabljamo več poimenovanj, in sicer: moderator, napovedovalec, voditelj, novinar, reporter ... Vendar pa vsako poimenovanje osebe, ki se pojavlja v etru radia, ne pomeni tudi opravljanje enakega dela. V osnovi se delo omenjenih medijskih oseb deli na dva dela:

- novinarski / resni del (tj. poročanje o dogodkih in dogajanjih),
- moderatorski / bolj sproščen del (tj. povezovanje in vodenje celotnega programa).

Delo novinarja je v SSKJ definirano kot:

- **novinar** -ja m (i) poklicni sodelavec časopisa, radia, televizije

(povzeto po:

http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=novinar&hs=1, 2009)

Sindikar novinarjev Slovenije k tej definiciji dodaja, da je novinar oseba, katere glavna naloga je zagotoviti pravico javnosti do obveščenosti (povzeto po: http://sindikat.novinar.com/?m=3&id_clanek=53, 2009), pri tem pa je dolžna predstavljati celovito sliko dogodkov in svoje delo, ob spoštovanju pravic drugih, opravljati natančno in vestno (povzeto po: http://sindikat.novinar.com/?m=3&id_clanek=53, 2009). Kako pa se imenujejo osebe, ki opravljajo vsa ostala dela (prebiranje obvestil, izvajanje nagradnih iger, akcij, zabavajo občinstvo z raznimi humorističnimi vložki itd.)? V SSKJ najdemo kar nekaj razlag:

- **moderátor** -ja: rad. napovedovalec, ki neposredno sodeluje v oddaji kot njen soustvarjalec

(povzeto po: http://bos.zrcsazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=moderator&hs=1, 2009)

- **vodíteľ** -a: kdor neposredno sodeluje pri realizaciji radijske, televizijske oddaje

(povzeto po: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=voditelj&hs=1, 2009)

- **povezoválec** -lca: kdor povezuje: na prireditvi je nastopil kot povezovalec programa

(povzeto po:

http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=povezovalec&hs=1, 2009)

3 VODENJE IN MODERIRANJE

Povezovalca lahko enačimo z bralcem. Sam ne ustvari ničesar, ampak je le element, ki želene informacije le sporoči oz. prebere publiki. Voditelj je navadno oseba, katerega delo je voditi oz. pripeljati zastavljeno oddajo do konca. Voditelj se že nekoliko bolj ukvarja s tem, kako bo zahtevano besedilo interpretiral, da bo prišlo do izraza tako, kot so si ustvarjalci oddaje zamislili. Moderator pa je tisti, ki neposredno sodeluje že v pripravi na svoj del programa in lahko nanj tudi vpliva.

Danes večina radijskih postaj zahteva eno osebo za delo tonskega tehnika, voditelja programa, velikokrat pa tudi producenta, prav tako pa je voditelj radijskega programa sam odgovoren za iskanje informacij, ki jih bo posredoval. Zato bo v nadaljevanju diplomske naloge večinoma uporabljen izraz moderator.

4 POMEMBNA SVETOVNA IN SLOVENSKA RADIJSKA IMENA

4.1 Svet

4.1.1 ORSON WELLES – radijska igra *Vojna svetov* (1938)

George Orson Welles je eden prvih svetovnih radijskih ustvarjalcev, ki je dokazal, kako pomemben medij je radio in kako pomembno vlogo imajo radijski voditelji. Radijska igra *Vojna svetov*, ki je bila predvajana 30. oktobra 1938, je zelo prepričljivo opisovala invazijo Marsovcev, zastrupljen zrak, grozodejstva, ki so jih delali Nezemljani. Pred igro so radijski ustvarjalci v uvodni razlagi sicer povedali, da ne gre resnični dogodek. Kljub temu pa je kar petina vseh poslušalcev, ki tega dela igre ni ujela (med njimi so bili tudi policisti) zapuščala domove in si panično prekrivala usta s cunjami, da se ne bi zadušili. Tatjana Pirc v knjigi 'Radio. Zakaj te imamo radi' (Pirc, 2005, 33) razlaga, da je bila igra tako prepričljiva zato, ker je prevzela radijska izrazna sredstva in izkoristila temeljno značilnost radia – obveščanje o aktualnih dogodkih. Orson Welles je tudi zaradi uspeha te igre postal zelo cenjen producent in scenarist v Hollywoodu, ki je za svoje delo prejel tudi oskarja.

4.1.2 Howard Stern

Kot lahko preberemo na spletni strani Wikipedie (en.wikipedia.org, 2009), je Howard Stern eden izmed najbolj prepoznavnih ameriških (pa tudi svetovnih) radijskih moderatorjev današnjega časa. Na radiu je začel delati v srednji šoli in že tam si je ustvaril prepoznaven slog; govori o čemerkoli – kadarkoli. Ko je umrla Selenia, je npr. govoril o njej kot o človeku brez duše in talenta. Norčeval se je iz njenih žalujočih oboževalcev, hkrati pa je izjavil, da španska populacija tako ali tako nima nikakršnega glasbenega okusa. Je neposreden, ne pozna sramu in je zvest samemu sebi. Čeprav je bil poročen in je imel 3

otroke, je v etru vedno oznanjal, da obožuje striptizete, lezbijke in porno zvezdnice, zato jih je tudi večkrat gostil. V studiu so tako predstavljale svoje delo, on pa ga je orisoval poslušalcem. Od leta 1982 dalje je bil prvi glas in ustvarjalec jutranjega šova na domnevno največjem radijskem trgu na svetu – v New Yorku. Prav zaradi svojega načina dela se je priljubil večini občinstva in poslušanost njegovega šova se je dvignila. Vendarle pa je imel veliko težav z upravo radia, ki je videla njegovo početje kot nekaj nemoralnega in nedopustnega. Kljub temu da je bil za 2 meseca odpuščen, je do svojega odhoda leta 2005 kar 20 let delal za WXRK oz. »92,3 Now FM«. Sam Stern se je oklical za 'kralja vseh medijev' (povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Howard_Stern#Terrestrial_radio, 2009).

Po poročanju spletne strani w3.newsmax.com, je Howard Stern najboljše plačana radijska osebnost v ZDA (w3.newsmax.com; oktober, 2009).

4.2 Doma

4.2.1 Frane Milčinski - Ježek

Frane Milčinski - Ježek je bil vsestranski umetnik. V stik z gledališčem in radiem je prišel že leta 1938. Na radiu je pričel delati na dan osvoboditve po 2. svetovni vojni. Je avtor prve slovenske radijske igre za otroke, Zvezdice Zaspanke, ki jo je spisal leta 1952. V naslednjih letih je napisal še več radijskih iger: Strme stopnice, Dobri stari pianino (po njej je bil posnet tudi film) in začel sodelovati s televizijo pri snemanju skečev ter zabavnih oddaj (Misijon dobre volje, Viktor, luč!, Televizija v šoli in Novoletne oddaje). Leta 1972 je posnel svoje danes legendarne songe (Hiša št. 203, Balada o koščku kruha, Sreča stanuje v sedmem nadstropju, Ne čakaj na maj, Ko boš prišla na Bled, Marička ...). Po njem se imenuje tudi Ježkova nagrada, najvišja nagrada, ki jo RTV Slovenija podeljuje za ustvarjanje na televizijskem in radijskem področju.

4.2.2 Sašo Hribar

Slovenski novinar, radijski voditelj in komik, ki je bil leta 2006 nagrajen z Ježkovo nagrado. Je eden najvidnejših slovenskih radijskih ustvarjalcev in likov. Od leta 1985 je povezoval program na RTV Slovenija. Na začetku svoje radijske kariere je v nočnem programu pričel uporabljati izmišljenega sogovornika, bioenergetika. Zaradi dobrega odziva poslušalcev se je aprila 1989 rodila radijska oddaja Radio GA-GA, v kateri Hribar personificira več zanimivih likov osebnosti in preprostih ljudi, skozi katere prezentira aktualno dogajanje, ki je blizu vsakemu poslušalcu. V oddaji mu pomaga še nekaj radijskih in TV kolegov. Hribar vodi še nekaj ostalih radijskih oddaj in TV oddajo Hri-bar.

Slika1: Hribar v oddaji Hri-bar
 Povzeto po: [Galerija / Hri-bar 25.02.2006](#), 2009

5 PREGLED RAZVOJA IN SPREMEMB V VODENJU RESNIH IN HUMORISTIČNIH MODERATORJEV

5.1 Začetek slovenskega radia

Prva slovenska radijska postaja Radio Ljubljana je začela delovati 1. septembra 1928. Njen prvi tehnični vodja je bil inženir Marij Osana. Slednji je začel s poskusnimi oddajami že leta 1924. Med tem časom je Osana prek radijskih valov prenašal tudi prenos koncerta Glasbene matice. Radio Ljubljana je med drugim predvajal tudi zvočne igre, za katere je pisal besedila J. Vomberger. Postaja je imela že v letu 1938 19.406 naročnikov.

V času druge svetovne vojne, ko so Italijani zasedli Ljubljano, je Osvobodilni fronti uspelo organizirati ilegalni oddajnik, imenovan Kričač. Oddajal je 3x tedensko na valovni dolžini 27 metrov. Program je trajal le 15 minut. V njem so pozivali k odporu proti okupatorju.

Radijska postaja Ljubljana se je po koncu druge svetovne vojne ponovno oglasila kot Radio svobodna Ljubljana, vendar je bila ta postaja že kmalu preimenovana v Radio Slovenija.

5.2 Vodenje programa na radiu Ljubljana po letu 1970

Kot sta v pogovoru dejala Janez Dolinar in Ida Baš (intervju z avtorico diplomskega dela: 2009), ki sta svoji radijski poti začela v omenjenem obdobju, so bili začetki slovenskega radia naravnani predvsem na branje besedil, ki so jih večinoma pisali drugi ljudje, bodisi novinarji bodisi uredniki. Šele sčasoma so delo napovedovalca in voditelja na nacionalnem

radiu združili. Radijski napovedovalci so lahko postali le tisi redki izbranci, ki so bili izbrani na avdicijah, kasneje pa so uspešno opravili izobraževanje v Centru za izobraževanje, ki deluje na RTV-ju že približno 40 let. Izpopolnjevanje je zajemalo (in še zajema) govorni in teoretični del. Po letu in pol šolanja so se govorci specializirali predvsem za pravilno izgovorjavo in naglaševanje besed v maternem jeziku. Janez Dolinar se spominja, da so morali vse, kar so povedali, napisati dan prej, oddati v pregled uredniku in šele nato, če je urednik zapisano odobril, tudi (mikrofonsko) prebrati. Kot pravi Mirko Štular, urednik Vala 202, drugega programa slovenskega nacionalnega radia, je izobraževanje za vse njihove radijske sodelavce nujno še danes, vendar je čas do prvega pojava v radijskem etru bistveno krajši¹.

Delo napovedovalca na nacionalnem radiu je zajemalo predvsem branje in interpretacijo pripravljenih vsebin na vseh treh nacionalnih radijskih programih (prvi program je predvsem informativen in nacionalen, drugi program, Val 202, je bolj glasbeno obarvan, tretji program pa zajema predvsem resne umetniške vsebine in resno glasbo). Vse, kar je med seboj ločevalo radijske voditelje v tistem času, je bilo dožemanje besedila in interpretiranje, v katerem je bilo moč zaslediti le kanček osebne note. Lastnih pogledov na dogodke in stvari, komentiranja itd. si v tistem obdobju voditelji niso smeli privoščiti, ker so bili cenzurirani. Dolinar še dodaja, da je bila sprva to uredniška, kasneje pa kar lastna cenzura. Vsak voditelj je namreč po določenem času natančno vedel, kaj sme in česa ne sme izraziti preko mikrofona.

5.3 Začetek komercialnih radijskih postaj v sloveniji

Prve komercialne oz. zasebne radijske postaje so se v Sloveniji pojavile sredi 90-ih let 20. stoletja. Te so v radijski prostor prinesle razgibanost, sproščenost, manj cenzure, lažji, ne nujno izobraževalni program z – laični javnosti – bolj razumljivimi vsebinami. Po drugi strani pa so zaradi nujne po delovni sili in nepoznavanju specifik dela radijskih voditeljev to lahko postali tudi tisti, ki niso bili tako večji izražanja v knjižnem maternem jeziku, kot bi morali biti, če bi želeli delati na nacionalnem radiu. Danes se kaže, da je za take radijske postaje bolj kot vsebina programa pomembna lahkotnost, dajanje občutka prijateljstva na enakovredni ravni, zabava, pozitivizem na vsakem koraku. Radio je postal bolj oseben, zaradi česar je hitro pridobival na količini poslušalcev, hkrati pa je tudi manj izobraževalen, se ne spušča v teme, ki bi jih bilo potrebno raziskovati. Eden izmed razlogov je, da so take vsebine dražje (da pridemo do rezultata, potrebujemo ogromno časa, velikokrat pa se zgodi, da do rezultata sploh ne pridemo), komercialni radio pa se mora financirati iz lastnih sredstev. Drug razlog za to je, da tak radio cilja na široko publiko, torej občinstvo, ki ponavadi ni visoko izobraženo in ga take vsebine tudi ne zanimajo. Tako so resne, izobraževalne vsebine vse bolj skope, manj preverjene in na tak način manj verodostojne kot na primer na nacionalnih radijskih postajah, kjer informacije preverja (in išče nove) ogromno specializiranih sodelavcev.

Dobro je, da so tudi komercialne radijske postaje, ki danes sodijo med najuspešnejše, hitro ugotovile, da brez vsebine ni poslušalcev.

¹ Sprva je bilo to leto in pol ali še več, danes pol leta, možno je tudi prej.

5.3.1 *Humoristični radijski program*

Obstaja več vrst humorja.

- **Definicija: HUMORIST**

Humorist je oseba, ki piše in izvaja humoren material. Material, ki ga piše in izvaja humorist je običajno bolj subtilen in inteligenen kot tisti, ki ga ustvarjajo stand-up komiki in pisci komedij. Pogosto je humoristov namen izzvati nasmeh, ki je rezultat hkrati ugodja ter neugodja in ne smejanje na ves glas. (povzeto po: en.wikipedia.org; HUMORISTIC, 2009)

- **Definicija: KOMEDIJA**

Komedija (Grško κωμῳδία, komodia) je v popularnem smislu vsak humoren pogovor, katerega splošni namen je zabavati, zlasti na televiziji, v filmu in v stand-up komedijah. Vendar jo je treba pazljivo ločiti od njegove akademske definicije, in sicer komičnega gledališča, katerega korenine sežejo v antično Grčijo. V atenski demokraciji je namreč na javno mnenje volivcev pomembno vplivala politična satira, ki so jo v gledališčih izvajali komični poeti. (povzeto po: en.wikipedia.org; COMEDY, 2009)

- **Definicija: HUMORESKA**

Humoreska je vedra zgodba, v kateri avtor s šaljivostjo in smešenjem oseb in dogodkov pri bralcih vzbuja smeh. Komičnost (humor) dosega s pretiravanjem v izrazih, v značajih in v dogodkih. (povzeto po: sl.wikipedia.org/wiki/Humoreska, 2009).

- **Definicija: HUMOR**

V samem bistvu pa je humor:

»prizadevanje zlasti kognitivnih izkušenj, ki povzročijo smeh in zagotavljajo zabavo.«
(povzeto po: en.wikipedia.org; HUMORISTIC, 2009)

Vsi sogovorniki v intervjujih o radijski moderaciji (intervjuji z avtorico diplomskega dela, 2009) so enotnega mnenja, da je najtežje ustvarjati prav humorne oddaje. Razumevanje definicije humorja pove, da je to delo za najbolj razgledane in inteligentno nadpovprečne ustvarjalce, ki morajo imeti enormne širine znanja in morajo na vse to znati gledati še na humoren način s stališča medija, v katerem delujejo².

V slovenskem radijskem prostoru skozi čas ni bilo veliko prostora za takšne vsebine, ker je zelo malo ljudi, ki so jih sposobni ustvarjati in izvajati. Pri humorističnem programu je namreč izjemno pomembno iz več strani preveriti, kaj je za široko radijsko javnost resnično humorno in kaj ne. Preko radia ima namreč vsak lik možnost izraziti svojo vlogo le z glasom, besedami in interpretacijo povedanega, za to pa mora imeti oseba izredno dobro razvite igralske sposobnosti.

² Humorni vložki se ustvarjajo drugače glede na medij, v katerem ustvarjalec dela, saj ima različne možnosti interpretiranja povedanega (radio – glas, TV – glas, slika, besedilo, časopis – slika in besedilo).

5.4 Osebnosti slovenskega radijskega humorja

5.4.1 Humor na nacionalnem radiu

▪ FRANE MILČINSKI - JEŽEK (1914–1988)

Za marsikoga je Frane Milčinski - Ježek največji slovenski humorist in satirik vseh časov. Da je bil neponovljiv umetnik, mojster besede, kažejo tudi njegova številna dela, ki so nastala za radio (diplomsko delo avtorice, str. 12). Ježek ni bil novinar, pač pa tenkočutni zabavljač, ki je znal biti smešen tako na odrskih deskah kot na televiziji in radiu.

Slika 2: Frane Milčinski - Ježek

Povzeto po: http://www.mladina.si/mladina/200809/clanek/kul--legende-jure_aleksic/img/jezek-telefon2_display.jpg, 2009

Za svoje delo je prejel najvišje priznanje v Republiki Sloveniji za dosežke na področju umetnosti - Prešernovo nagrado za življenjske dosežke na področju radia in televizije, filma in literature. Nedvomno je Ježek človek, ki je kot prvi razumel mogočnost medija in znal preko njega občevati s širšo javnostjo na očarljiv in humoren način. Miha Štamcar je v časniku Mladina takole razložil del njegovega dela: »V času pred vojno je veliko nastopal v duetu z Jožetom Pengovom (Jožek in Ježek). Ob sobotah zvečer sta imela izjemno poslušane radijske šove, ohranili pa so se tudi (skoraj neuporabni) posnetki nekaterih njunih popevk. Nastopala sta po menzah, dvoranh in gostilnah. V prvem delu programa sta navadno prepevala in igrala, v drugem delu pa sta bila klovna in šaljiva aktualno-politična komentatorja. Ko so mu v Zagrebu cenzurirali satiro na račun hrvaškega politika Vladimirja Mačka, si je na odru, ko je prišel na vrsto cenzurirani del besedila, nataknil na usta nagobčnik (da ne bi ugriznil Mačka). Naslov skeča: Resnica pod nagobčnikom.« (povzeto po: http://www.mladina.si/tednik/200450/clanek/kul--obletnice-miha_stamcar_vanja_pirc/, 2009).

V ilegalnem satiričnem časopisu Bodeča neža pa se je takole norčeval iz Nemcev: "Rega, rega, rega, / vedno hujša je zadrega, / Rus, Anglež čez mejo špega, / joj mene, kaj bo s tega.« (povzeto po:

<http://www.mladina.si/tednik/200450/clanek/kul--obletnice-ih-stamcar-vanja-pirc/>, 2009)

»Že prvi dan po osvoboditvi se je Ježek po dolgih letih vrnil na staro delovno mesto - na radio. Menda je program tekel tako, da je Ježek pokal vice in prepeval, Bojan Adamič pa je na harmoniko preigral partizanske viže.« (povzeto po: <http://www.mladina.si/tednik/200450/clanek/kul--obletnice-ih-stamcar-vanja-pirc/>, 2009)

▪ MOPED SHOW, VAL 202, TONE FORNEZZI - TOF

Slika 3: Praznovanje 2000-ega Butika Toneta Fornezzija - Tofa, Moped šov v živo
Povzeto po: http://img.sirol.net/08/336/633637285393964057_moped%20show.jpg, 2009

Idejni vodja ene najuspešnejših humornih oddaj slovenskih radijev je Tone Fornezzi - Tof. Kar 20 let (1978–2008) je pripravljala satirično oddajo Moped Show na Radiu Slovenija, za katero Fornezzi pravi, da je »pojoči Butik«³ (november 2008, intervju za časnik Dobro jutro). Pri izvedbi le-te so se mu pridružili Janez Hočevar - Rifle, Gojmir Lešnjak - Gojc, Maja Boh, Simona Vodopivec Franko in Martin Žvelc. Kako zelo priljubljen je bil pri poslušalcih priča tudi dejstvo, da so sindikati zoper Tofa in njegove oddaje protestirali, češ da zmanjšuje storilnost v proizvodnji, saj so delavci po tovarnah v času oddaje izklapljali stroje in si zagotovili nemoteno poslušanje. Na sporedu je bila namreč vsako sredo ob 11.00 uri. Prav zaradi tega so jo začeli ponavljati ob sobotah. Cilj Moped Showa je bil torej nasmejati, pripravljen je bil za širok pas publike, vsebina pa je bila večinoma politična.

Od današnjih satiričnih radijskih vsebin se Moped Show razlikuje po tem, da je imel izvrstne interprete (profesionalni igralci in glasbeniki) in realizatorje oddaje. Satirična oddaja je imela vse prvine radijske igre. Pripravljanje oddaje je bilo relativno drago, česar si današnji komercialni radii ne morejo ali pa si ne radi privoščijo, saj z enostavnimi komičnimi liki, ki jih upodablja in zanje piše besedila le ena oseba, do neke mere izpolnijo želje poslušalcev po humorju.

³ Butik ND je edina satirična rubrika na svetu, ki neprekinjeno izhaja že 40 let (V Nedeljskem dnevniku je 30. novembra 2008 izšla 2000-a rubrika).

Slika 4: Članek The Fejst Tof Moped Show

Povzeto po: http://bor.czp-vecer.si/vecer2000_xp/1984/06/29/1984-06-29%20STR-11-11%20MX-01%20ZD-00-04-07-02-07%20PAG-TOTI-LIST.pdf, 2009

▪ RADIO GA - GA

Radio GA - GA je oddaja na Radiu Slovenija, ki jo pripravlja in vodi Sašo Hribar. Na sporedu je že 20 let. Prvič je bila predvajana v etru Radia Slovenija 16. aprila leta 1989 in se predvaja še danes ob petkih na prvem programu Radia Slovenija, traja 55 minut.

Sašo Hribar je v radijskih nočnih programih pričel uporabljati izmišljenega sogovornika, bioenergetika. Ta je bil s strani publike izjemno dobro sprejet. Prvi sodelavci, ki so sodelovali v oddaji, so bili Boštjan Lajovic, Matej Rus, Robert Škerjanc, Pavle Vrabec in Boštjan Škrab, kasneje je like interpretiral Hribar sam, zadnja leta pa z njim sodelujejo še Jasna Kuljaj, Jure Mastnak, Marjan Šarec, Tilen Artač in Jure Godler. Gre za posnemanje glasov znanih slovenskih osebnosti, skozi katere na smešen način obravnava aktualno temo. Katja Černela v diplomski nalogi 'Sašo Hribar kot fenomen v slovenskem radijskem prostoru' opozori tudi na to, da je bil 'Radio Ga-Ga v devetdesetih letih v Monte Carlu

izbran za najboljšo med živimi radijskimi oddajami. Za format so se zanimali celo vodilni na BBC-ju, a Radio Slovenija tega ni nikoli »izkoristil« (Černela, 2006, 62)

26. oktobra 2006 je žirija RTV Slovenija Sašu Hribarju za njegovo delo pri oddaji Radio GA-GA in pri televizijski oddaji Hri-bar podelila Ježkovo nagrado (»Ježkova nagrada je nagrada, poimenovana po Franetu Milčinskem - Ježku. Podeljuje jo RTV Slovenija v želji, da bi vzpodbudila izvirne dosežke in opuse v zvrsteh radijske in televizijske ustvarjalnosti, ki sledijo žlahtni tradiciji Ježkovega duha«). (povzeto po: sl.wikipedia.org; Ježkova nagrada, 2009)

Slika 5: Sašo Hribar ob prejemu Ježkove nagrade

Povzeto po: <http://www.rtvslo.si/kultura/drugo/jezkova-nagrada-sasu-hribarju/147821#startphoto=0>, 2009

5.5 Humorne oddaje na komercialnem radiu

Kot že zapisano, je pripravljanje humornih vsebin že samo po sebi izjemno naporno delo, ki zahteva celega človeka, veččega besede, ubesedovanja in razumevanja dogodkov. Za razliko od nacionalnih programov, so humoristi na lokalnih radijskih postajah toliko bolj vezani na podrobnejše dogajanje na območju slišnosti radia z mešanico vseslovenskih in svetovnih vsebin.

Vsi ljudje si bolj kot negativne želijo slišati pozitivne stvari in novice, ki jih nasmejijo, jim prinesejo dobro voljo in jim na tak način polepsajo dan. Za pripravo humorističnega programa je potrebnega ogromno časa in znanja, obstaja pa tudi možnost, da kljub delu rezultata (nasmejanih obrazov) ni. Zato se vse radijske postaje ustvarjalcev, ki požanjejo uspeh na tem področju, oklepajo. Posebej se to kaže na komercialnih radijskih postajah, kjer celotna produkcija temelji zgolj na enem humorističnem liku oz. oddaji, ta pa sčasoma postane vlečni konj radijske postaje.

▪ REPORTER MILAN - Radio City Maribor

To je satirični, nekaj minutni radijski vložek, ki temelji na liku lokalnega reporterja Milana, ki ima ob sebi vedno enega ali dva sogovornika, tipičnih lastnosti lokalnih prebivalcev (naglaševanje, izgovorjava). Nekateri od njih so postali stalni Milanovi gostje: škrat Bolfenk, Herman Silver, ženski lik Marica, 'majster' in Tonček itd. Bistvo opisane

satire je, da raziskovanje novinarja vedno rodi pogovor, ki temelji na lokalnih dogodkih in osebnostih na humoren način. Satira traja okoli 4 minute in je na sporedu vsak delovnik med 9.00 uro in 10.00 uro. Glavni ustvarjalec vsebin Reporterja Milana je Matjaž Šalamun – Šalca, soustvarjalca pa sta Tinček Križanič in Dejan Vedlin.

Slika 6: Matjaž Šalamun – Šalca, vodja skupine Reporter Milan

Povzeto po: http://www.izklop.com/_links/30b873a58f1cbb7af7925127bdf55852_reportermilan.jpg, 2009

Reporter Milan se je sicer rodil po vzoru izredno uspešne oddaje na mariborskem Radiu študent KGB JKW, pri kateri je prav tako sodeloval Matjaž Šalamun.

Zaradi izredne popularnosti Reporterja Milana, sta se rodila tudi lika Zvonko in Mirko, ki sta s svojim šaljivim pogledom na vsakdanje reči prisotna predvsem v jutranjem programu omenjenega radia.

S svojo edinstvenostjo, nezamenljivimi vokali, odlično sposobnostjo glasovne interpretacije likov in dobrega izbora tem, so postali blagovna znamka Radia City.

Slika 7: Matjaž Šalamun - Šalca, Tinček Križanič, Dejan Vedlin

Povzeto po: <http://bob.czp-vecer.si/igre2001/vip/20030328/slika.jpg>, 2009

▪ MAMA MANKA, Radio 1

Lik Mame Manke, ki ga igra humorist in igralec Saša Đukić, je zasnovan na podoben način kot lik Reporterja Milana in njegovih gostov, in sicer prihaja z Dolenjske, natančneje iz Razbor, doma jo čakata mož Korel in hčerka Mankica. Družbo ji delata še pes Floki in mačka Beba. Gre za ženico zdravega kmečkega duha in razmišljanja, ki je v stanju govoriti o vsem, kar bi lahko zanimalo tipičnega poslušalca. Radijski lik mora biti tak, ki je verodostojen in prepričljiv. Manka je tipična predstavnica ženskega spola tretjega življenjskega obdobja, kljub svojim letom zelo aktivna in zelo rada govori, ter na tak način posvari poslušalce pred morebitnimi težavami, ki jih lahko doletijo ali pa vsaj komentira aktualne dogodke.

Manka se je prvič javno pojavila pred 19. leti, torej leta 1988, prvo večjo vseslovensko prepoznavnost pa je doživela leta 1996, ko se je pojavila v celovečernem filmu Spomini mame Manke. Na Radiu 1 se pojavlja zadnjih nekaj let. Njeni nasveti oz. pogovori z radijskim moderatorjem so kratki, dolgi med eno in tremi minutami.

Slika 8: Mama Manka

Povzeto po: <http://www.radio1.si/mm/foto/30236.jpg>, 2009

Kako težko je ustvarjati in izvajati humoristični program, kaže majhno število humorističnih skupin, ki opravljajo delo »hišnega humorista«. Vsi dobri ustvarjalci se namreč zavedajo, da je ustvarjanje takega programa izjemno naporno in ne obrodi vedno sadov. Prebirati šale iz časopisov na radiu je stvar preteklosti. Moderator, ki se hoče pošaliti, vse prevečkrat iz šale ustvari katastrofo, saj ne pomisli na okoliščine in razsežnosti radia kot medija.

Kakšen je humoristični program v slovenskem prostoru, pa je odvisno tudi od tega, na kakšne vrste radiu se rojeva. Komercialne radijske postaje so že v svojem bistvu naravnane tako, da imajo čim večji krog poslušalcev, saj jim to prinese več oglaševalcev in s tem nujno potrebne finance, ki jim omogočajo obstoj.. Zato je njihov program nastrojen tako, da je aktiven, hiter, hkrati pa daje občutek, da vrtijo veliko glasbe. Na takšnih radiih ni več prostora za dolge humorne radijske igre. Razloga sta dva: financiranje ustvarjanja takšnih oddaj in prostor v radijskem programu, ki je v prvi vrsti namenjen glasbi. Zato takšnim pogovornim oddajam reže kruh predvsem nacionalni radio, ki ima za izvedbo le-teh vso

potrebno tehnično podporo, čeprav se izvajalci na teh programih velikokrat srečujejo z neodobranjem uredniškega sveta, ki nadzoruje, kaj se bo na radiu tudi v resnici objavilo. Take cenzure na komercialnih radiih skorajda ni.

Meja med nesramnostjo, neokusnostjo, norčevanjem iz nekoga drugega in očarljivo humornostjo je zelo tanka, razlika med omenjenim pa je zelo očitna in nesprejemljiva. Tudi na tak način se kaže razlika med humornimi vložki nacionalnega in komercialnega radia. Slednji je, kot kaže, za humor sprejel tudi žaljive in nemoralne izjave.

6

7

8 RAZVOJ MODERIRANJA

Začetki radia so bili najprej le prenašanje Morsejeve abecede iz enega v drug kraj, tudi čez Atlantski ocean. Prva radijska oddaja pa se je domnevno predvajala leta 1906. Na spletni strani Wikipedia razlagajo, da jo oddaja imenujejo predvsem zato, ker na božični večer omenjenega leta niso predvajali le glasbe, pač pa naj bi se Reginald Fessenden, eden izmed pionirjev radia, po radijskih frekvencah tudi oglašal. Fessenden je iz Brant Rocka v Massachusettsu v ZDA poslal zvok, in sicer je na violino je zaigral Sveto noč in prebral odstavek iz Svetega pisma. (povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Reginald_Fessenden, 2009). Njegovo oddajo so ujeli celo sredi Atlantskega oceana. Seveda je bilo poskusov takega oddajanja odtlej v začetku 20. stoletja nešteto.

Radio je bil v svojem bistvu namenjen vojski, tj. prenašanju informacij na daljše razdalje. Ko so pionirji radiofonije ugotovili, da bi bil radio lahko tudi dobra zabava za širši krog ljudi, so prek frekvenc, namenjenih za širše občinstvo, začeli prenašati izključno glasbo. Na tisoče prodanih radijskih sprejemnikov, ljudje, ki so kot pribiti sedeli ob tranzistorjih in uživali v glasbi, katere si pred časom radia niso mogli privoščiti, so bili dovolj velik pokazatelj, da so (predvsem Američani) v radiu videli pomembno novo tržno nišo – oglaševanje neposredno v domove poslušalcev. Britanci so za razliko od Američanov širjenje radijskih postaj veliko bolj nadzorovali. Tako eni kot drugi pa so si bili enotni, da morajo radio personalizirati in ga še bolj približati ljudem – ne samo z glasbo, pač pa z informacijami, ki so za njih koristne in pomembne. Informacije pa je seveda moral nekdo povedati oz. prebrati. Tako so se pojavila prva radijska imena, med katerimi pa ni bilo niti enega ženskega; ženski glasovi se na radijskih postajah niso smeli pojavljati, saj je veljalo prepričanje, da niso dovolj verodostojni in prepričljivi.

Sklenemo torej lahko, da je bila že v samem začetku nastajanja radia ena izmed najpomembnejših stvari glas; barva glasu, intonacija, melodija ... Vendar pa to ni vse. Za razliko od radijskega novinarja, ki mu glas služi izključno zato, da objektivno predstavi neko temo, je za moderatorja prav tako kot glas pomembna tudi njegova osebnost. Je žalosten? Ga je novica, ki jo je posredoval potrla, razveselila, razžalostila, ujezila? Prav osebnost je tista, ki izraža čustva, ljudje pa se z njimi poistovetimo ali pa se postavimo na nasprotni pol. Seveda pa se mora moderator zavedati moči, ki mu jo daje medij in mora natančno poznati svoje meje. Tako lahko rečemo, da s kombinacijo prijetnega glasu in vpletene osebnosti iz ti. navadnega poslušalca ustvari zvestega poslušalca.

9 VLOGA MODERATORJA KOT VEZI MED POSLUŠALCI IN RADIEM

Vsak izdelek ali storitev ima svoj namen. Čeprav si zelo težko zamišljamo, da radio dejansko dela izdelke, je to še kako resnično. Radijski izdelek je vse tisto, kar lahko poslušalci slišijo preko svojih radijskih sprejemnikov, pa četudi je to le napoved časa.

Radio sodi v zabavno industrijo, čeprav so bili začetki izključno informativne in tržne narave; leta 1915 je začel Experimental Broadcasting Station Univerze v Wisconsinu ZDA redno oddajati tržne in vremenske novice. Danes lahko trdimo, da je poslanstvo radia informirati, zabavati in predvsem koristiti poslušalcem. Slednje tri trditve bi morale biti tudi najpomembnejše vodilo vsakega radijskega moderatorja. Vendar pa je znano, da s samo suhoparnim prebiranjem takih in drugačnih novic radio ne bo dosegel poslušnosti. Čim večjo poslušnost radio doseže, tem večji je njegov dobiček, ne moremo pa trditi, da velja nasprotno; večji kot je dobiček radia, večja je njegova poslušnost. Poslušalcev dobiček posameznega radia ne zanima. Za občinstvo so pomembne verodostojne, hitre in koristne informacije, ob njih pa prijetno počutje. Tako bi lahko rekli, da je glavna vloga radijskega moderatorja vzpostaviti zaupanje in prijateljsko vez s poslušalci. Že v vsakdanjem življenju je za ohranitev dobrega prijateljstva potrebnega veliko truda. Biti moramo potrpežljivi, v oporo in uteho, ne smemo pozabiti na pomembne datume (rojstni dnevi, obletnice ...), biti moramo spoštljivi, prilagodljivi in pripravljeni tudi na kritiziranje.. A z resničnimi prijatelji se vidimo, se dotikamo, vonjamo ... skratka - imamo osebni stik. To je pomembna stvar, ki je na relaciji radijski moderator - poslušalec ni. Moderator mora vsa ta čustva »upodobiti« z glasom, v pomoč so mu seveda tudi razna produkcijska sredstva, s katerimi še dodatno podkrepi povedano (npr. posneti glasovi (kikirikanje, cvrtje, glas avtomobila ...)). Kako torej postati prijatelj z več tisoč glavno množico, kjer ima vsak posameznik svoje želje in potrebe, svojo osebnost itd.?

Poskrbeti je treba, da vsak poslušalec »čuti z moderatorjem«. To pa lahko naredimo, kot že omenjeno, z dodajanjem svoje osebnosti.

Televizijo gledamo. Voditelji, ki morda niso tako večji govorjene besede, to hibo izpopolnijo z izgledom. Kot piše Tatjana Pirc (Pirc, 2005, 14), ljudje gledajo televizijo z očmi, radio pa poslušajo z razumom. Radijski moderator mora biti mojster govorjene besede in sposobnosti približati se poslušalcu na tak način, da bo postal njegov nepogrešljiv prijatelj. To se lahko zgodi le s pomočjo vnašanja osebne note vsaki informaciji, ki jo moderator pove poslušalcem. Prvi korak k doseganju tega je poznavanje govornice telesa.

9.1 Govorica telesa

Tudi Ida Baš, radijska in televizijska voditeljica in napovedovalka ter izvajalka seminarjev v šoli za govor Baš, uči, da se preko radijskega mikrofona brez težav zazna moderatorjevo razpoloženje. Glavni razlog za to je govorica telesa, v primeru radijskega voditelja obrazna mimika.

V knjigi Velika šola govornice telesa (Pease in Pease, 2008, 85) avtorja predstavljata »izraz povešenih ust⁴.« »Tako se držijo ljudje, kadar so nesrečni, pobiti, potrti, jezni ali napeti. Intuicija nas svari, da se ljudem s takim izrazom ne približujemo.« To se zazna tudi preko govora, in sicer predvsem pri izgovarjanju odprtih vokalov, kot sta a in o. Ton glasu je nekoliko nižji, vokali so bolj zaprti, togi in enakomerni.

Nasmeh je znak veselja. Dejstvo je, da »pri drugih spodbudi vrnitev nasmeha, pa čeprav so nasmehi ponarejeni.« (Pease in Pease, 2008, 73). Ne samo, da ga lahko slišimo kot smehljanje ali smejanje, krohot itd., lahko ga zaznamo tudi takrat, kadar osebo le slišimo. Vokali postanejo bolj odprti, bolj pisani, ton glasu se nekoliko zviša.

Poslušalci se teh razlik ne zavedajo. Njihova reakcija na določenega moderatorja v trenutku poslušanja je le odobravanje ali neodobravanje. Posledično to za radijsko postajo pomeni, ali bo poslušalec še naprej poslušal njihov program ali pa ne.

H govornici telesa seveda ne sodi le mimika obraza, ampak tudi položaj rok in prostor, ki ga imamo na voljo, da se prosto izražamo, kažemo, razlagamo z rokami itd. Koliko prostora in možnosti ima moderator, da se izraža na omenjen način, je odvisno tudi od tega, ali opravlja le delo moderatorja oz. povezovalca programa ali pa je hkrati tudi tonski tehnik. Če je oboje skupaj, mora biti seveda še toliko bolj pazljiv na to, da bo tehnični del izveden brezhibno. Torej mora imeti roke skoraj vedno na mešalni mizi, oči na ekranu ali dveh, hkrati pa mora zeleno informacijo poslušalcem prenesti na način, ki bo njim blizu. Opravljanje obeh del hkrati je seveda za vsakogar izjemno velik zalogaj, ki ga lahko opravljajo le najbolj izkušeni moderatorji.

Kadar pa je moderator ločen od tehničnega dela opravljanja programa, je najbolje, da stoji. V višini oči mora imeti list / monitor, iz katerega lahko bere osnovne misli, ki jih želi izraziti, okoli sebe pa ima toliko prostora, da lahko prosto maha z rokami.

Ko je moderatorju na voljo vse omenjeno, ko razume osnovne tehnike govornice telesa, se lahko izraža z vsemi čustvi in z vso svojo osebnostjo. Kako zgradimo radijsko osebnost, bom konkretnje opisala v nadaljevanju diplomske naloge.

9.2 Razporeditev radijskega programa po terminih

Kako bo moderator opravil svoje delo, je odvisno tudi od programskega pasu, v katerem delo opravlja. Znano je, da je televizija tista, ki zaradi slike bolj pritegne. Vendar pa za gledanje televizije nimamo vedno časa, še posebej pa ne tehnične podpore (tv sprejemnika), da bi jo lahko spremljali kadarkoli. Glede na delovni čas potencialnih gledalcev je jasno, da je največja gledanost zvečer, pred spanjem. Pri radiu je največja poslušanost ravno obratno - zjutraj, ko vstajamo in se pripravljamo za nov dan. Pomembna prednost radia pred televizijo je, da je radijski sprejemnik majhen in nemoteč. Tatjana Pirc (Pirc, 2008, 102) pravi, da je med osmimi različnimi tipi poslušalcev najboljšeje tista skupina, za katero je značilno, da jih bo prej motilo to, da jim nekdo ugasne radio, kot pa strastno zanimalo tisto, kar radio dejansko predvaja. To občinstvo posluša radio, ker ne

⁴ Mimika obraza, kadar sta kota naših ust obrnjena nekoliko navzdol.

marajo živeti v čisti tišini. Da bi takšno občinstvo pritegnili, ga moramo dobro poznati. To je bistvo za pripravo radijske sheme oz. radijskega programa.

9.3 Radijska shema

Martí Martí je v svoji knjigi tako definiral radijsko shemo: »Skupek vsebin, ki jih neka radijska postaja ponuja svojemu avditoriju, organiziran v posebne oddaje, ustreza določeni ureditvi in je načrtovan za neko časovno obdobje; dan, teden, trimesečje, sezono itn.« (Martí, 2000, 11). Vendar tudi ta skupek za dobro radia ne more in ne sme biti zgolj predvidevanje nekih točk ob točno določeni uri, ko se bo moderator oglasil. Preden jih zastavimo, moramo dobro razmisliti, zakaj se ob tistem času sploh oglasiti in kaj komu povedati.

»V snovanju programov je veliko intuicije in zelo malo znanstvene podlage,« še piše Martí Martí (Martí, 2000, 7). Snovalec programske sheme ne more biti vsakdo. To je človek mnogih interesov in podrobnega poznavanja radia, ki je bil tudi sam dolga leta radijski delavec. Ta se mora natančno zavedati, kdo posluša radio in ob katerem času, kako dolgo ga bo poslušal, kaj takrat počne in kaj si želi od nas izvedeti. Snovalec programske sheme mora predvidevati s kakšnimi informacijami poslušalcu lahko pomaga skozi dan itd. Večina radijskih snovalcev tako zastavi radijski program po časovnih pasovih oz. terminih:

- jutranji program,
- dopoldanski program,
- opoldanski program,
- popoldanski program,
- večerni program,
- nočni program.

9.3.1 Jutranji program med 5.00 in 10:00 uro

Jutranji program je del radijskega programa, ki mu posvečamo največ pozornosti, saj je v večini najbolj poslušan. Glasbeni opremljevalci ta del programa opremijo s krajšimi skladbami, moderator pa naj čim večkrat omeni točen čas, aktualno vremensko napoved in prometne informacije. Po trditvah izkušenega mojstra radijske moderacije, Nemca Alexa Kinda (<http://www.kindofradio.de/>, 2009), naj se ljudi o prometnih informacijah in vremenu obvešča vsakih 15 minut. Pri tem pa je seveda nujno potrebna spretnost neponavljanja enih in istih oguljenih stavkov. Zato so v teh urah na programu najbolj izkušeni moderatorji, ki privlačijo publiko, znajo informirati, zabavati in biti koristni hkrati, na humoren ali pa vsaj zanimiv način. To je razlog, da tega dela programa največkrat ne izvaja en sam radijski moderator, ampak so vanj vključeni še drugi moderatorji, humoristi in novinarji v studiu, producenti itd. Ta del programa zahteva posebno visoko koncentracijo in pripravljenost radijskega moderatorja, saj se celoten program odvija zelo hitro.

9.3.2 Dopoldanski program med 9:00 in 12:00 uro

Vsaj med tednom (od ponedeljka do petka) je to čas, ko je večina ljudi že prebujenih. Vsak gre po svojih opravkih: služba, šola, gospodinjstvo, ostale obveznosti. Aktivno prebivalstvo ima v tem času prižgan radio bolj zaradi tega, da ni tišine kot pa zato, da pozorno posluša. Zato moramo poslušalcem to tudi dati. Čim več glasbe, kratke novice s tistimi vsebinami, ki so najpomembnejše ali najbolj sveže in čim manj neproduktivnega govorjenja. Prav v tem delu programa je najpomembnejša primerna izbira tem in način, kako jih podajamo. Vse kar si želimo je to, da poslušalcev ne bomo motili.

9.3.3 Opoldanski program med 12.00 in 17.00 uro

Ta del programa je pomemben zaradi migracije aktivnih prebivalcev; nekateri se počasi odpravljajo od doma, v službo, po otroke itd., kmalu za njimi pa se tisti, ki so delali v jutranji izmeni, vračajo domov. S tujko temu delu programa rečemo »drive time« ali »roush hour«. Ključ je že opisan – ljudje so večinoma na cesti. Pomembne so vsakršne prometne informacije, pomembno je, da moderator ali novinar, ki o njih obvešča, dobro pozna poti in daje tudi nasvete o morebitnih potrebnih obvozih. Hkrati pa je to čas, ko poznamo že vse novice tistega dneva. Tako je to idealen čas, da prvi predstavimo aktualne dogodke, novice ... skratka vse tisto, kar je novo in o čem bo televizija poročala šele zvečer.

9.3.4 Popoldanski program od 16.00 ure do 21:00 ure med 16.00 in 21.00 uro

Poslušanost radia v tem času strmo pada, narašča pa gledanost televizije. Kot v dopoldanskem času je tudi to čas, ko mora biti moderator kar se da previden z izbiro tematike in načinom podajanja.

9.3.5 Nočni program med 21.00 in 05.00 uro

Glasba se vse bolj umirja. Prvi del nočnega programa (do polnoči) je namenjen rednim oddajam (npr. o narodnozabavni glasbi, glasbene lestvice ...) pa tudi ponovitvam tedenskih oddaj, ki se predvajajo čez dan. Drugi del (po polnoči) pa je namenjen ljudem, ki ne morejo spati in potrebujejo družbo, ljudem, ki opravljajo nočno izmeno itd. Ponavadi se v takem programu razvijejo zanimive teme, klici poslušalcev, ki želijo izmenjati svoje življenjske izkušnje, vedeževanje ...

Ko jasno opredelimo te pomembne ločnice v programu, lahko začnemo sestavljati programsko shemo. Takrat se odločimo, kaj natančno se bo povedalo v točno določenem času. Novice so ponavadi ob polni uri, veliko radijskih postaj se poslužuje tudi novic vsake pol ure. Hkrati s tem seveda objavimo prometne in vremenske informacije. Obvestila, zanimive dogodke iz sveta slavnih, kulturne dogodke, kontakte »v živo«, glasbene želje,

radijske čestitke ... pa moramo umestiti v tisti del programa, ki se nam logično in intuitivno zdi najprimernejši. Prav tukaj pride do izraza poznavanje tega medija in poslušalcev. Ko je programska shema postavljena, pa pridejo na vrsto moderatorji oz. ustvarjalci radijskega programa.

10 KAJ JE MODERIRANJE?

Kot je v diplomski nalogi že opredeljeno, je torej radijski moderator »radijski napovedovalec, ki neposredno sodeluje v oddaji kot njen soustvarjalec« (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, 2009). Iz tega lahko sklepamo, da je njegovo delo ne samo napovedovanje in prebiranje novic, ampak tudi priprava na program. Pirčeva razlaga, da televizijo gledalci gledajo z očmi, radio pa poslušajo z razumom. To pa je izjemno pomembno spoznanje za vsakega človeka, ki bi rad postal radijski moderator; tri četrtine dobre moderacije (in s tem radijskega programa) je namreč odvisne od priprave na program.

10.1 Priprava na program

V knjigi Veliki poslovni priročnik (Heller in Mindle, 2001, 225) avtorji navajajo, da se mora posameznik na uro govora pripravljati 10 ur. Morda se laiku ta številka zdi pretirana, a vendar gre za zelo dobro premišljeno trditve. Ker radijski moderator ne bo govoril pred »živim občinstvom«, mu za svoj govor ne bo potrebno iskati slikovnega in video materiala. A če bo hotel neko stvar zanimivo predstaviti, bo moral poiskati pravo zvočno kuliso, torej pravo glasbeno podlago, skladbo, ki se bo morda povezovala s tistim, kar je želel povedati, morda bo moral poiskati pravega sogovornika, posneti izjavo ali se dogovoriti za telefonski intervju itd. Drži, da radijskemu moderatorju nihče ne more takoj iz oči v oči oporekati o pravilnosti ali nepravilnosti njegove trditve, kot se to lahko zgodi na živem nastopu. A vendar mora biti moderator vedno pripravljen na vsako vprašanje v povezavi s povedanim, kar pomeni, da se mora o stvari, o kateri bo razpravljal, kar najbolje informirati. To pomeni, da mora imeti talent, da se v nastali situaciji vedno dobro znajde z besedami, da se zna pravilno knjižno izražati, mora biti sposoben hitrega reagiranja na aktualne novice, ki jih lahko poveže s pripravljeno tematiko, poznati mora ogromno ljudi, ki so pristojni za dajanje izjav, znati se mora jasno izražati in biti mora kar najbolj informiran oz. na tekočem s stvarmi, ki so za poslušalca koristne, informativne in zabavne.

10.2 Talent

Imeti talent za radijskega moderatorja pomeni, da osebi teče beseda oz. je zgovorna. To je danost, prednost pred drugimi, ki pa jo je potrebno nadgrajevati vse življenje. Radijski govorec se mora učiti sam. Venomer mora povečevati svoj besedni zaklad, se izpopolnjevati, skrbeti za svoj glas, fizično pripravljenost itd.

10.3 Knjižno izražanje

Še nekaj desetletij nazaj je veljalo, da je lahko na radiu nastopil le tisti, ki je imel lep, zveneč, poln glas in ki se je naučil izražati v knjižni slovenščini. Da se take veščine posameznik nauči, je potrebnega veliko časa in truda, ponavadi pa pred mikrofonom ne stopi pred letom dni. Vlaganje v tako izobraževanje v slovenskem prostoru izginja. Zakaj? Ker je to dolgotrajen, drag proces, ki ne prinaša nujno želenega učinka. V slovenskem medijskem prostoru že 40 let obstaja šola za radijski govor, ki ga izvaja javni zavod RTV Slovenija. A vedno bolj je jasno, da se v njem učijo le moderatorji iz domače radijske hiše, komercialni radii pa svoje moderatorje in novinarje v tem obziru izobražujejo vse manj.

10.4 Hitrost podajanja informacij

Dnevi, ko so poslušalci radio poslušali v zatemnjeni sobi, popolnoma predani temu, kaj bodo slišali, so že davno mimo. Radio je izjemno hiter medij, ki lahko prinaša obilico informacij naenkrat. To je prednost radia pred vsakim drugim medijem. Televizija za to, da novico spravi na ekran, potrebuje montažo celotnega prispevka (video in audio posnetka). Tiskani medij mora novico napisati in natisniti, kar povzroči zamik izhoda novice za dan. Svetovni splet lahko novico sicer prav tako hitro objavi, a problem se pojavi, ker večina prebivalstva nima vedno dostopa do tega medija. Radio pa lahko poslušamo hkrati z delom, zabavo, v avtomobilu, na sprehodu ... Tako nas novica doseže skoraj takoj ko se zgodi. Novinar, ki je na terenu, se lahko od tam neposredno oglašja kar preko telefona. Posledično je to prvi medij, ki ljudi obvesti o novostih. Seveda pa negativna stran radia prinaša tudi to, da poslušalci radio poslušajo le »s polovico ušesa«. Informacija se hitro presliši, možnosti, da bi jo slišali še enkrat (kot lahko preberemo časopisno novico) ni. Prav zaradi tega se morajo radijski moderatorji zavedati, da v prvem stavku nikoli ne povedo najpomembnejšega dela novice, saj bo skoraj vedno preslišana. Radijski delavci se v povezavi s hitrostjo tega medija srečujejo še z eno nevšečnostjo: verodostojnostjo informacije. O novici nas lahko obvesti prav vsak, ki nekaj novega vidi in to po svoje interpretira. Zato je nujno, da vsako novo informacijo, preden jo objavimo v etru, preverimo pri pristojnih službah. Moč radia je namreč tako velika, da lahko nezavedno povzroči pravi preplah zaradi ene same nepreverjene ali narobe razumljene informacije.

10.5 Poznavanje ljudi

Zelo pomembno za vsako radijsko osebnost je, da je čim bolj družabna in pozna čim večji krog ljudi. Ugotovili smo že, da je najpomembnejša prednost radia pred drugimi mediji hitrost poročanja o novostih. Enako pomembno je tudi, da so informacije preverjene, saj radijska hiša lahko zelo hitro izgubi renome uglednega in verodostojnega medija, pridobiti ga nazaj pa je skoraj nemogoče oz. izjemno težko. Poklicati ljudi, ki so strokovnjaki na svojem področju, je absolutna prednost, saj lahko dvomljive informacije hitro potrdijo ali ovržejo. Čas, ki ga izgubimo s tem, ko iščemo telefonsko številko inštituta, na katerem naj bi delal nek strokovnjak, do katerega nas vodi pot preko neštetihih tajnic, je velika izguba časa.

10.6 Jasnost izražanja

To je vrlina, ki je še posebej pomembna za radijske voditelje. Če želijo informacijo podati, to lahko storijo le z besedami. To pomeni, da jo bodo poslušalci le slišali in si sami, v svoji domišljiji, ustvarili sliko o povedanem.

10.6.1 Pravilno poudarjanje

Preberimo spodaj napisane stavke tako, da poudarimo le tiste besede, ki so podčrtane.

Janez je spal in videl grozljivo poplavo.

Janez je spal in videl grozljivo poplavo.

Janez je spal in videl grozljivo poplavo.

Janez je spal in videl grozljivo poplavo.

Poslušalec se bo osredotočil le na tisti del povedanega, ki je bil poudarjen. Iz teh besed bo njegova domišljija skovala svojevrsten »film«, ki bo postal resničnost za poslušalca. Na tak način lahko vidimo, kako pomembno je, da je stavek pravilno interpretiran in s tem jasno izražen.

10.6.2 Izgovorjava nepoznanih izrazov

Primer 2: Pri prebiranju besedila lahko hitro naletimo na kak izraz, ki ga ne poznamo (tuje ime in priimek, tuj naslov). Vse črke se v vsakem jeziku ne izgovorijo enako. Zato je pomembno, da:

- a) vemo iz katerega jezika nepoznan izraz prihaja,
- b) imamo vedno pri roki Pravopis, v katerem je izgovorjava natančno razložena,
- c) večkrat preberemo nepoznan izraz, da se nam pri izgovorjavi ne zatika več.

K točki c) velja pripomniti, da obstaja način, kako lažje prebrati nepoznan izraz. Primer:

»Iranski predsednik Ahmadinedžad je znova napadel predsednika ZDA Busha in poudaril, da ta seje razdor.« (povzeto po: <http://24ur.com/novice/svet/ahmadinedžad-izraelci-so-morilci.html>, 2009)

Ahmadinedžad je ne samo dolga ampak tudi nepoznana beseda. Da se pri branju ne bomo zapletli, jo zapišemo z večjo in poudarjeno pisavo, opremimo z ustreznim naglasnim znamenjem in razdelimo po zlogih.

»Iranski predsednik **Ah ma di ne džád** je znova napadel predsednika ZDA Busha in poudaril, da ta seje razdor.«

Tako bo možnost, da se bomo pri izgovorjavi težje besede zapletli, veliko manjša.

10.6.3 Hitrost branja

Moderatorju oz. radijskemu napovedovalcu se vselej zdi, da govori prepočasi. Resnica je ravno nasprotna: radijsko branje oz. govorjenje skoraj nikoli ne more biti prepočasno, prehitro pa prevečkrat. Zavedati se moramo, da nas mora poslušalec razumeti in dohajati naše misli in to brez ponovitve ene same trditve ali besede. Za radijskega moderatorja je izjemno pomembna energičnost, ki pa je vse kaj drugega kot (pre)hitro in (pre)glasno govorjenje. Energičen je namreč vsak tisti, ki pravilno interpretira besedilo (tj. pravilno naglaševanje in poudarjanje besed, premori, nizki oz. visoki toni ...), ne glede na to, kako hitro ga pove. Nepisano pravilo pravi, da dobimo dobro in razumljivo interpretacijo radijskega besedila takrat, ko ga moderator prebere še nekoliko počasneje, kot se mu zdi, da je dobro.

10.6.4 Kratice

Kratice so nekaj, čemur naj se radijski moderatorji čim bolj izogibajo (tj. naj namesto nje uporabijo cel naziv). Izjema so le tiste kratice, ki so splošno znane (ZDA, BTC ...).

Primer: Če spodnjo novico preberete naglas neki tretji osebi, ki nima možnosti, da bere z vami ali vidi sliko, na kateri je kratica razložena, bi težko razumela, kdo od koga kaj hoče.

»... Poleg tega IAEA poziva iranske oblasti, naj razčistijo odprta vprašanja v zvezi s svojim spornim jedrskim programom in "popolnoma sodelujejo" z IAEA. Teheran bi se moral tudi obvezati, da ne bo odobril novih jedrskih objektov ali začel z deli v tistih, s katerimi IAEA ni seznanjena.« (povzeto po: www.24ur.com, 2009)

Naloga moderatorja je, da se o kratiki pozanima in najde ustrezno poimenovanje zanjo. Novica izzveni popolnoma drugače prebrana takole:

»... Poleg tega Mednarodna agencija za jedrsko energijo poziva iranske oblasti, naj razčistijo odprta vprašanja v zvezi s svojim spornim jedrskim programom in "popolnoma sodelujejo" z Mednarodno agencijo za jedrsko energijo. Teheran bi se moral tudi obvezati, da ne bo odobril novih jedrskih objektov ali začel z deli v tistih, s katerimi IAEA ni seznanjena.« (povzeto po: www.24ur.com, 2009)

10.7 Najbolj informirani

Ljudje verjamemo tistemu, kar nam sporočajo mediji. Njihovo poslanstvo je, da prinašajo verodostojne novice. Zato je izjemno pomembno, da vsak radijski moderator ne samo preverja novice, o katerih bo poročal, ampak je vedno obveščen o vsem, kar se dogaja in je pomembno za njegove poslušalce. Najbolj izkušeni moderatorji trdijo, da morajo radijski moderatorji prebirati vsaj en dnevni časopis in eno »rumeno« revijo, spremljati vsaj en dnevno-informativni program, vedeti morajo, kaj se dogaja v državi, mestu in v vseh ostalih krajih kjer se slišijo.

10.8 Enciklopedije, slovarji, priročniki

Tudi radijski moderator ni vseved, vendar se mora zavedati, da poslušalci to od njega pričakujejo. Prav zaradi tega mora imeti na svojem delovnem mestu vedno čim večji dostop do znanja. Kot piše knjiga »Radio. Zakaj te imamo radi« je pomembno, da je v vsakem studiu vsaj pravopis, SSKJ in kakšna enciklopedija. Danes je seveda na voljo tudi veliko hitrejši internet, s katerim veliko hitreje pridemo do spletnih enciklopedij, raznih člankov, blogov in ostalega, kar ponuja zahtevane informacije. Problem slednjih je, da lahko take informacije zapiše kdorkoli. To pomeni, da ne moremo biti prepričani, ali so informacije verodostojne.

11 KDO JE RADIJSKI MODERATOR?

V preteklosti so veljala precej stroga pravila o tem, kdo se lahko pojavi v etru radia. Sprva so bili to le moški, saj je veljalo prepričanje, da ženske nimajo verodostojnih glasov. Ko so se vendarle začele pojavljati, pa iz istih razlogov niso smele prebirati novic. Kot piše Tatjana Pirc, so bili radijski sodelavci tisti, ki so imeli za uho prijetne in žametne glasove, osebe, ki niso imele nikakršnih govornih napak, ki so čisto izgovarjale besede itd. Temu predpogoju je sledilo večmesečno učenje radijskega govora oz. branja, s katerim se je čistost izražanja izboljšala do take mere, da do motenj v izražanju skoraj ni moglo priti. S tem soglaša tudi Ida Baš in dodaja, da je pomemben faktor, ki oblikuje moderatorja talent za komunikacijo in občutek za ljudi, na tem pa je mogoče graditi pravo radijsko osebnost. Danes, ko so radijske postaje večinoma komercialne, pa je skoraj bolj kot knjižno in pravilno izražanje pomembno to, kaj in na kak način bo moderator nekaj povedal.

11.1 Moderator – karakter oz. osebnost

Večinoma vse izkušene radijske osebnosti, s katerimi sem za to diplomsko nalogo opravila intervju, so povedale, da je radijski moderator oseba, ki na prijeten način vodi poslušalca skozi poslušanje, skozi dan. Radijski moderator je vsekakor poslušalčev prijatelj. Več kot polovica ljudi naj bi bila glede na zaznavanje vidno - slušnih tipov. Ravno zato se radio trudi, da si poslušalci svojega priljubljenega moderatorja znajo tudi predstavljati. Predstavo pa si vsak izmed več tisočih popolnoma različnih poslušalcev ustvari sam. Tako je torej prva naloga vsakega radia ustvariti osebnost, s katero se bo lahko poistovetilo čim večje število njihovih poslušalcev, hkrati pa je izjemno pomembno, kot pravi tudi Ida Baš, da ostanemo zvesti sami sebi, da najdemo svoj slog, ki izhaja iz nas (ne biti kopija). Poosebiti je treba glas, ki je simpatičen, ki vedno hitro sporoči novice, ki nas razveseljuje, je naš tolažnik in prijatelj, pa vendar ne vemo, kako diši, kakšne barve oči ima, kako visok je, katere vere itd. Zlato pravilo radia pravi »manj je več«. To velja tudi za oblikovanje osebnosti. Človek - moderator mora vsekakor ostati to, kar je; verjeti v tisto, v kar verjame, zagovarjati svoja stališča in imeti svoje, svobodne nazore. Širnemu občinstvu pa se predstavi v »skrajšani različici«. Nemec Alex Kind (www.kindofradio, 2009), eden izmed ljudi, ki sooblikujejo radijske programe in vodijo seminarje o radijskem delu tudi v Sloveniji, je na svojem seminarju o radijski moderaciji v Hotelu Habakuk v Mariboru leta 2003 dejal, da si ljudje o drugih ponavadi zapomnimo tri stvari. Torej, vsak moderator naj

se predstavi s tremi stvarmi, ki ga najmočneje zaznamujejo. Poslušalci se bodo do moderatorjev tako lažje opredelili oz. si jih zapomnili in jih sprejeli v svoj »prijateljski krog«. Najpomembnejše tri stvari so:

- **starost,**
- **najljubši konjiček oz. vaša strast,**
- **horoskopsko znamenje.**

Dobro je, da vsak moderator izpolni tudi neke vrste vprašalnik, ki naj mu bo vodilo pri tem, na kak način bo vodil svoje moderacije. Določiti karakter in mu kot radijska osebnost slediti, je najpomembnejše zaradi njegove verodostojnosti; če danes govorim o neki stvari na pozitiven način, čez teden dni pa sem na to pozabil in govorim o isti stvari negativno, mi poslušalci ne bodo verjeli oz. bodo hitro ugotovili, da se ravnam »kot piha veter«.

Pri oblikovanju karakterja lahko izpolnimo tudi nekoliko daljši vprašalnik, iz katerega izluščimo tisto, kar se nam zdi, da nas najbolj zaznamuje, pri čem smo najbolj goreči in da je to tisto, kar v resnici živimo. Na primer:

IME IN PRIIMEK:	Jerneja Krapše
STAROST	28
ROJSTNI DATUM:	10. februar
DELOVNE IZKUŠNJE (znanja in izkušnje):	10 let izkušenj na radiu, 3 leta dela v turizmu
STAN:	neporočena, oddana
OTROCI (materinski / družinski čut):	ne
KJE ŽIVIM (povezanost s krajem):	med Slovenijo in Grčijo
HOROSKOP (popularno):	vodnar
DOMACE ŽIVALI (povezanost z ljubljenci):	2 mački
NAJ OSEBNOST (po kom se zgleduje):	Oprah Winfrey
NAJ NADALJEVANKA:	5. kamen od Sonca
NAJ FILM:	7 let v Tibetu
NAJ GLASBA:	Vse, kar je prijetno
NAJ KNJIGA:	Ne dam svojega otroka
KONJIČKI:	kuhanje, rekreacija (plavanje)

Ljudje pa smo programirani tako, da si najbolj zapomnimo 3 stvari, in ne več, manj pa nam ne prinese dovolj informacij o drugi osebi.

- IME: Jerneja
- STAROST: 28
- PO KATERIH LASTNOSTIH ŽELIM, DA SI ME POSLUŠALCI ZAPOMNIJO:
jaz = nenavadne stvari; imam vedno najbolj nenavadne živali (zadnja mačka je imela mačji hepatitis, je škilila in se zaletavala v stene, ker ni dobro videla), ukvarjam se z nenavadnimi športi (box) ...

Zelo pomembno je, da o svojem karakterju ne odločamo čisto sami, ampak nam pri tem pomagajo tudi drugi radijski kolegi, ki nas gledajo z drugačnimi, bolj objektivnimi očmi.

11.2 Moderator - prijatelj

Moderator naj bi na prijeten način popeljal poslušalca skozi dan. V vsej poplavi predvsem komercialnih radijskih postaj, na katerih, kot pravi Ida Baš (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009), brez težav najdemo vse preveč takih radijskih osebnosti, ki »imajo dar govora drugega pa nič«.

Če želi biti moderator tudi prijatelj, mora imeti svoj »jaz«. Zelo enostavno je pridobiti poslušalce tako, da vsako informacijo komentiramo na negativen način. Naše občinstvo se namreč prav tako opredeli do zadev, ki jih sliši. Temu bi lahko rekli egoističen način sprejemanja okolice; sam poslušalec je »velik«, ker so drugi po njegovem neumni, lažejo, kradejo ... In če k temu pritrdi tudi medijska osebnost, v primeru te diplomske naloge radijski moderator, ga bodo poslušalci z veseljem poslušali. A ne za dolgo. Če je radijski moderator izključno negativen, bodo njegovi poslušalci tudi. In če se bodo oglasili in spregovorili v etru, ne bodo kritizirali le dogodke, ki so jih razburili, ampak tudi po moderatorja.

Ne glede na to, da je radio slišni medij, moderator svoje moderacije opremi z različno intonacijo glasu, hitrostjo branja, produkcijskimi sredstvi, glasbeno kuliso, izborom glasbe itd. Vse to poskrbi, da se poslušalec do slišane tudi čustveno opredeli. Tako lahko skoraj trdimo, da je za dnevno počutje gorečega poslušalca odgovoren radijski moderator s temami, o katerih razpravlja. V trenutku, ko je neka oseba začela opravljati delo radijskega moderatorja, je hkrati postala prijatelj ali neprijatelj več tisočim karakterni zelo različnim osebam. Moderatorjeva naloga je, kot trdi večina radijskih osebnosti v priloženih intervjujih, da jih čim bolj sproščeno in z dobro voljo ter ljubeznijo spremlja skozi njihov dan. Ida Baš pa je dodala še, da je za radijskega moderatorja izjemno pomembna dobro razvita čustvena inteligenca. »Takšen moderator lahko tudi začuti poslušalca, lahko začuti ob glasbi, ob vsebinah, čemu naj da večjo pozornost in s čim bo pritegnil poslušalce. V tem primeru tudi zaznava situacije v vsakdanjem življenju, bodisi na kulturnem, družbenem, družabnem, ekonomskem področju, bo zaznaval bolj tenkočutno, če ima razvito tudi to.« (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009).

Moderator je vedno dobre volje, vzpodbuja in kaže na pozitivne stvari, ki jih prinaša dan. Moderator vas opozarja na stvari, ki jih ne smete pozabiti, na rojstne dneve, na slavnostne prireditve, spominske dneve, veselice, popuste ... Moderator je vaš zvesti prijatelj, ki govori z vami, ko ni nikogar drugega blizu. Moderator je prijatelj, s katerim poslušalec deli svoje mnenje – pa čeprav le v razmišljanju.

Eno izmed mnogih prepričanj v radijskih krogih pravi, da moderator postane zelo uspešen takrat, ko povzroči, da poslušalec o njegovih besedah začne razmišljati in celo razpravljati s svojimi prijatelji.

11.3 Moderator: prodajalec in tržnik

Vsak, ki je kdaj delal radijsko moderacijo, bo na neki točki spoznal, kako pomembno je poznavanje in razumevanje marketinga (tržnik) in prodaje (prodajalec). Kaj je delo enega

in drugega dobro razloži Bojan Straže v članku 'Kaj je pomembneje: marketing ali prodaja?' (povzeto po: <http://www.marketingzmagovalcev.com>, 2009)

11.3.1 Tržnik

»Tržnik verjame, da je najpomembnejši marketing, saj le-ta definira izdelek ali storitev in jo pozicionira na trgu. Marketing zastavi vsa prodajna orodja, od drobnega logotipa do brošure podjetja, s katero briljira direktor.« (povzeto po: <http://www.marketingzmagovalcev.com>, 2009)

11.3.2 Prodajalec

»Prodajalec verjame, da je najpomembnejša prodaja. Konec koncev so prodajalci tisti, ki v resnici podjetju prigarajo denar. Tu tečeta znoj in kri, tu se bijejo epski boji in osvajajo največje zmage. Tu je cilj in smisel vsega, kar podjetje počne. Oni prinašajo denar, da lahko ostali živijo. Tržniki jih le opremijo s prospekti, potem pa si lastijo zasluge za prodajne rezultate!« (povzeto po: <http://www.marketingzmagovalcev.com>, 2009)

11.3.3 Kdo je glavni ali kaj je pomembneje?

Straže trdi, da mora vodilno vlogo igrati marketing. Poudarja pa tudi, da tako prodajalci kot kupci mislijo, da so oni glavni šele takrat, ko je marketing resnično učinkovit.

Kaj pa to pomeni za radijskega moderatorja? Na marketing lahko gledate kot na pripravo na program (podrobneje na straneh od 33 do 35 v diplomski nalogi). Brez odlične, široke priprave ne bomo mogli poslušalca nikoli prepričati, da nam bo verjel. Prodaja pa je način, s katerim bomo radijsko moderacijo posredovali v eter in poskušali prepričati poslušalca, da nas bo ne samo poslušal ampak tudi slišal. Če nam bo to uspelo, smo odličen moderator, v intervjuju za to diplomsko delo pravi Sebastijan Matul. »Če uspeš ujet nekje skozi neke podzavestne vzgibe nekoga, ki nekaj govori in pritegne tvojo pozornost – pa če sta to dva stavka, če so to tri besede – pomeni, da je v te tri besede vložil ogromno. Odločilne so potem finese pri sami interpretaciji besedila«. (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009)

12 PRIPRAVA IN IZVEDBA OSNOVNE MODERACIJE

Na perfekcijo radijske moderacije gotovo najbolj vpliva priprava nanjo. Na to so opozarjali skoraj vsi vprašani slovenski moderatorji, voditelji in uredniki. Koliko se bo moderator pripravljaj, je odvisno od njegove siceršnje splošne razgledanosti ter od oddaje oz. časovnega pasu, v katerem bo moderator opravljaj svoje avtorsko delo. Pripravo na program lahko opravi sam ali pa se poveže z drugimi sodelavci (slednje je veliko bolj očitno na nacionalnih programih, ki imajo veliko število zaposlenih na raznovrstnih

področjih in s tem tudi obilico specifičnega znanja). Vsekakor pa jo mora opraviti vestno in zelo natančno. To za povprečno radijsko moderacijo, ki traja od minute do minute in pol ter cilj katere je povedati nekaj, o recimo martinovem, pomeni naslednje:

S še kakšnim kolegom izvedemo hitro možgansko nevihto o predvideni temi, torej o martinovem:

- zgodovinsko ozadje tega praznika,
- šege in navade v krajih dosega frekvence radia,
- ali tak oz. temu enak praznik praznujejo tudi v sosednjih državah (če naleti na zanimivost, raziskati tudi to),
- anketa: ali ta praznik ljudje še praznujejo; ali jedo raco in mlince; jih povprašati o njihovi najljubši vinski sorti ...,
- glasba oz. pesmi povezane z martinovim,
- »tehnične lastnosti«: kaj se zgodi, ko mošt postane vino,
- ...

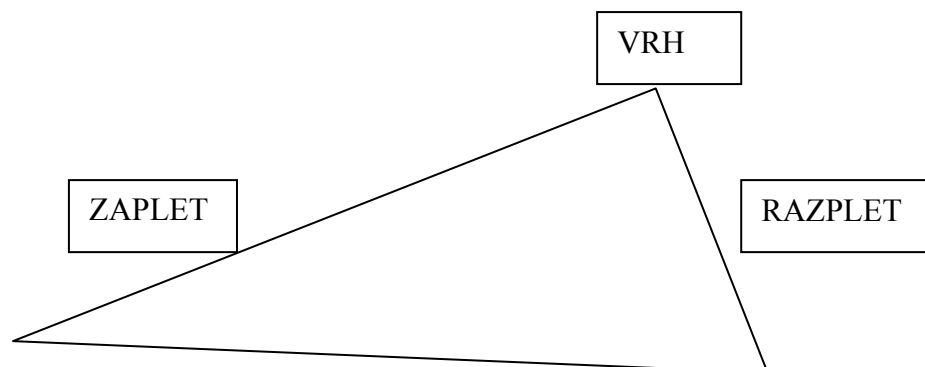
Določimo cilj te moderacije oz. ji določimo rdečo nit, ki se nam zdi, da bo za poslušalce najbolj zanimiva, koristna ali poučna.

Raziskovanje in izpisovanje vseh podatkov, ki se nam zdijo najbolj zanimivi in prepričljivi.

Izločevanje balasta oz. informacij, ki so manj zanimive oz. ne bi sodile k zadovoljevanju cilja, ki smo si ga zastavili (predvsem smo omejeni s časom in učinkovitostjo moderacije).

12.1 Radijsko razumevanje dramskega trikotnika

Ko imamo ravno dovolj informacij, določimo potek podajanja informacij. Za to je zelo pomembno poznavanje dramskega trikotnika; zaplet, vrh, razplet. Omenjeni trikotnik pa, kot je znano, ni pravokotni, pač pa je »stranica 'zaplet'« precej daljša od »stranice 'razplet'« (glej »Slika 9«).

Slika 9: Dramski trikotnik

Problem se pojavi, ker se vse preveč radijskih moderatorjev ne zna pravilno lotiti oblikovanja povedanega. Pomembno je namreč, da najprej določimo in zasnujemo vrh, šele nato pa zaplet in na koncu razplet. Le na tak način bomo takoj prepoznali informacije, ki jih želimo nizati v zapletu, tj. takšne, ki bodo imele nekaj skupnega s tisto trditvijo, ki smo si jo zastavili za vrh (cilj moderacije). Če iščemo vse možne informacije brez razmišljanja o zastavljenem cilju moderacije, porabimo občutno preveč časa in dela. Na koncu vedno ostaneta 2 možnosti:

- **da vse najdene informacije brezglavo povemo**, ker se nam vse zdijo enako pomembne in zanimive (posledica: poslušalci največkrat izgubijo občutek, kaj smo sploh želeli povedati in preklopijo),
- **da uporabimo le tiste, ki služijo svojemu namenu** in izločimo večino najdenih informacij (posledica: razvrednotimo pomembnost svojega raziskovalnega truda, a naredimo poslušljiv izdelek; poslušalci vedo, za kaj gre in si kaj celo zapomnijo).

12.1.1 Vrh

V radijski moderaciji je vrh cilj moderacije oz. povedanega. Tega formiramo najprej, kajti le tako se bomo lahko pravilno odločili, katere so tiste informacije, ki jih bomo uvrstili v zaplet, in ki bodo služile zastavljenemu cilju. Ta del snovanja radijske moderacije je najtežji in zahteva največ koncentracije, saj se mora moderator pravilno odločiti o tem, kaj bo povedal in česa ne. Izbrati mora torej informacije oz. podatke, ki koristijo cilju moderacije in izločiti tiste, ki so lahko izjemno zanimive a cilju moderacije ne koristijo na noben način. Slednje bo lahko uporabil za povsem novo moderacijo.

12.1.2 Zaplet

Je najdaljši del radijske moderacije. V njem nizamo podatke, informacije, zanimivosti, ki smo jih nabrali v pripravi. Njihova naloga je, da stopnjujejo napetost vesti oz. novice. Pomembno je, da znamo razločiti pomembnejše oz. bolj zanimive od manj pomembnih oz. manj zanimivih informacij oz. podatkov. Na tak način se približujemo »vrhu« dramskega trikotnika.

12.1.3 Razplet

Razplet je tisti del moderacije, ki mu lahko rečemo naš osebni pečat. V primerjavi s celotno moderacijo je najkrajši, naše osebno razmišljanje o povedanem, velikokrat pa je to kakšen citat, izrek ali pregovor, ki se navezuje na povedano.

Ko smo opravili to nalogo, moramo poiskati dobro zvočno kuliso in primerno glasbo, pri čemer je dobrodošla pomoč strokovnjaka, glasbenega urednika ali človeka, ki se na glasbo zelo dobro spozna. Ob vsem navedenem pa moramo vselej imeti pred seboj podatek, kakšna je naša ciljna publika (komu govorimo), kaj jih (najbrž) zanima in kako jih lahko

spodbudimo. Le na tak način bomo spravili povedno skozi njihova ušesa do zavednega dela možganov, kar bo morda povzročilo, da bodo ta dan letos preživeli bolje in lepše.

13 KONTAKTI S POSLUŠALCI

13.1 Kontakti v živo

To je tisti del programa, ki je najbolj nepredvidljiv, zato smejo praviloma kontakt s poslušalci vzpostavljati le zelo dobro usposobljeni moderatorji. Kontakt s poslušalci je še toliko zahtevnejša naloga, kadar je moderator tudi realizator programa oz. tonski tehnik.

Prepričati poslušalca, da se bo izpostavil več tisoč glavi množici in povedal svoje mnenje, je eno izmed najzahtevnejših del radijskega moderatorja. Razlog, da bo poslušalec prekinil svoje trenutno opravilo, dvignil telefonsko slušalko in prestal hudo tremo, ki jo pogovor z neznancem (tj. moderatorjem) prinaša, hkrati pa tudi zavedanje, da ne govori le z njim, pač pa z več tisoč glavo množico, mora biti zelo prepričljiv. Prav pri tej točki je še posebej pomembna priprava in izvedba moderacije v smislu spodbude poslušalcu.

Poslušalci imajo skoraj vedno, kadar govorijo »v živo«, tudi tremo. Bodisi zaradi zavedanja števila tistih, ki ga v trenutku njegovega oglašanja spremljajo bodisi zaradi neke nove, nepoznane izkušnje. Če se zgodi, da na vsako vprašanje poslušalec odgovarja zgolj z »mhm«, »ne vem«, »da« ali »ne«, je to v veliki meri moderatorjeva odgovornost. Njegova naloga je namreč, da se tudi na ta pogovor pripravi. Ta pomembna priprava pa traja k večjemu minuto ali dve. Tremo kličočega mora tako poskusiti razbiti kar se najbolj da, še preden bo poslušalec spregovoril v radijskem etru. To naredi na tak način, da se pred odločilnim trenutkom z njim pogovarja, ga sprašuje, ga zabava in mu da predvsem vedeti, da je njegov prijatelj. Kličeči mu mora kar se da zaupati. To je dobro zaradi dveh stvari:

Poslušalec bo dobil občutek enakovrednosti z radijsko osebnostjo. Pred njo imajo poslušalci večinoma neke vrste strahospoštovanje in se do nje obnašajo kot do večvredne.

Moderator bo svojega »gosta« bolje spoznal, dobil bo informacije, ki so ključne za bogat in zanimiv pogovor v etru. Znal bo zastavljati vprašanja, na katera odgovori ne bodo le suhoparni »da« in »ne«. Tako bo kličeči veliko bolj zanimiv za ostale poslušalce, v njem pa bo zrasla samozavest, ker se je dobro odrezal.

13.2 Ostali kontakti

Poslušalci lahko sodelujejo z radiem, komentirajo vsebine itd., na več načinov. Prav zaradi nepriljubljenosti »živega kontakta« so na voljo številni e-poštni naslovi, navadni poštni naslovi, fax, SMS, telefonska tajnica itd. Vendar je specifična radija ta, da ima na voljo oddajati le glasovno sporočilo, ki ga ne spremlja slika in ga bodo poslušalci slišali le enkrat (razen v primeru ponavljanja oddaje). Ida Baš in Janez Dolinar (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009) poudarjata, da obstaja več načinov branja. Kot radijski moderatorji pa se moramo močno zavedati in dobro obvladati specifične radijskega oz. mikrofonskega branja. To mora biti v kratkem časovnem intervalu izraženo tako

nedvoumno, da ga bo razumel sleherni slušatelj. Izražati misli na tak način pa je znanje, ki ga obvlada zelo redka peščica ljudi. Zato takih pisem večinoma ne objavljamo v celoti. Po drugi strani je prebiranje mnenj nekaj, čemur poslušalci ne verjamejo in ne prisluhnejo tako radi, kot če slišijo mnenje poslušalca »v živo«. Zato, če se le da, poslušalce pokličemo, se z njimi pogovorimo in jih morda celo pregovorimo, da se z nami pogovorijo v etru. Pomembno je, da poslušalci začutijo, da je radio medij, s katerim neposredno kadarkoli sodelujejo in njihovo mnenje šteje. Več glasov pa seveda daje programu tudi svojevrstno barvitost.

13.3 Nagradne igre

Bistvo nagradne igre je, da poslušalec, ki uspešno opravi neko (s strani radia) zahtevano nalogo, prejme obljubljeni nagrado.

Poslušalci imajo z nenehnim poslušanjem o pozitivnih straneh nagrade, predvajanje posnetih klicev poslušalcev, ki se trudijo zahtevano nalogo opraviti pravilno, poslušalcev, ki komentirajo itd., res občutek, da pridobijo ogromno. Vendar pa osnovni namen te radijske prvine največkrat sploh ni v podelitvi nagrade, temveč v pridobivanju poslušalcev oz. višanju poslušanosti. Podatek o odstotkih poslušanosti na slišnem območju radijske frekvence pa je ena izmed ključnih sestavin za pridobivanje oglaševalcev, kar posledično pomeni večji dobiček radijske postaje.

Nagradne igre, kjer moderator v nekem programskem pasu postavi vprašanje in potem čaka, da ga pokličejo poslušalci in odgovorijo, je sicer še vedno pogosta praksa v Sloveniji, vprašanje pa je, koliko je tak način za poslušalce zanimiv. Podatki o dejanskem sodelovanju v nagradnih igrah, ki jih na svojih seminarjih podaja Alex Kind (www.kindofradio.de, 2009) pravijo, da le 7 odstotkov vseh poslušalcev sodeluje v igrah nagradnih igrah. To pomeni, da mora biti nagradna igra dejansko ustvarjena tako, da je prvotno zanimiva za tiste, ki jo poslušajo in šele drugotno za tiste, ki v njej sodelujejo.

Na modernih (predvsem komercialnih) radijskih postajah se v sled tega tako vse bolj uveljavlja koncept radijskih nagradnih iger, ki že meji na t.i. reality show. Slednji so znani po izjemno dobrem odzivu občinstva, saj so poslušalci in njihove osebne izkušnje neposredno prepleteni z bistvom neke vsebine, poslušalci pa osebne zgodbe, s katerimi se lahko tudi sami poistovetijo, dokazano najraje poslušajo.

Kot pravi tudi Sebastijan Matul (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009), poslušalci okolico vedno najbolj dojemajo emocionalno. To pa pomeni, da morajo ustvarjalci radijskih iger dobro poznati to plat svojega občinstva; kako in v kakšnih razmerah živijo, koliko so stari, na kakšne produkte so čustveno vezani iz zgodovine itd. Tako lahko izberejo pravi način informacij povezanih z nagradno igro ter podajanje le-teh. Največkrat uspešne nagradne igre temeljijo prav na ustvarjanju predstav, ki so poslušalcem fizično in imaginarno blizu. Na podlagi tako čustveno nabitih dejstev in z nekaj osebnega moderatorjevega pečata in vabljenja k sodelovanju povzročijo, da občinstvo neposredno oz. »v živo« sodeluje.

Za moderacijo nagradnih iger lahko torej trdimo, da je še bolj pomembna prepričljivost, ki je, kot pravi Štular (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009), tako ali tako ena izmed najpomembnejših lastnosti, ki odlikujejo dobrega radijskega moderatorja.

14 POMEMBNOST KNJIŽNEGA JEZIKA ZA RADIJSKEGA MODERATORJA

Knjižni pogovorni jezik je tisti jezik, katerega bi bilo potrebno uporabljati na radijskih postajah. Kot so ugotavljali sodelujoči v intervjujih, je obvladanje maternega jezika za radijskega moderatorja ena najpomembnejših stvari. To je edina stvar (poleg produkcijskih sredstev, tj. glasbene podlage, šumov ...) s katero operiramo. V državi, ki je tako polna dialektov, je medsebojno sporazumevanje še toliko bolj pomembno. Vzdrževati ga morajo tisti, ki na prebivalce lahko vplivajo in to radijski moderatorji prav gotovo so. Če bi namreč vsak radijski govorec vodil program v svojem dialektu, bi ga razumelo le malo ljudi. Njegova funkcija pa je, da obvešča vse ljudi. In to lahko doseže le z uporabo knjižnega pogovornega jezika, ki naj bi ga vsak prebivalec neke dežele vsaj razumel, če že ne tudi sam znal uporabljati.

Tako lahko rečemo, da smo radijski moderatorji s svojim vzorom tudi učitelji. Skoraj nepojmljivo je, da radijska osebnost v nekem trenutku ne najde prave besede. Samo besede so namreč tiste, s katerimi pri poslušalcih ustvarimo občutenje povedanega, zavrtimo film v njihovi glavi, jih pripravimo do razmišljanja itd. Če besede uporabljamo nepravilno ali pa jih celo ne razumemo, a z njimi vseeno operiramo, lahko povzročimo tudi nepopravljivo škodo ali zmedo.

15 POMEMBNOST GLASBENE IZOBRAZBE ZA RADIJSKEGA MODERATORJA

V radijskih vodah velja podatek, da 85 % poslušalcev radio posluša zaradi glasbe. To pomeni, da mora biti radijski moderator nujno tudi zelo dober poznavalec glasbe. Miha Barborič, vodja moderatorjev na Radiu 1, pravi, da se mu koža naježi, če sliši, da radijski moderator ne zna izgovoriti imena izvajalca neke skladbe ali skladbe same (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009).

Vendar pa so razsežnosti poznavanja glasbe veliko večje. Pri radijski moderaciji gre za izpostavljanje neke teme, nekega vprašanja, nečesa zanimivega za poslušalca. Ugotovitve pa kažejo, da napetost govorjenega in možnost predstavljanja povedanega drastično povečuje pravi izbor zvočne kulise. Živimo v času hitrih reakcij in hitrega izbiranja. Če moderator nima dovolj širokega glasbenega znanja, mora nujno sodelovati z nekom, ki je v tej smeri specializiran. To so zagotovo glasbeni opremljevalci radijskega programa, a teh nimamo vedno na voljo, saj imajo svoje delo. Zanimivo je, da je danes vse bolj prisoten način moderatorja in glasbenega realizatorja v eni osebi. Delo se popularno imenuje kar »one man band«. Ločeno moderiranje oz. vodenje radijskega programa izvajajo le še na nacionalnih radijskih programih. Vsak od teh pa seveda zagovarja prednosti svojega načina. Ida Baš, Janez Dolinar in Mirko Štular (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009) trdijo, da je tak način dela za radijskega moderatorja boljši, saj prinaša boljšo kvaliteto

zvočne slike. Moderator se lahko na tak način posveti le povedanemu. Ni mu treba razmišljati še o tehnični realizaciji, dvigovanju »reglerjev«, stiskanju gumbov, iskanju glasbenih podlag, dvigovanju telefonov itd. Kljub temu pa Štular pravi: »Mislim, da gre dejansko v to smer, da bodo voditelji tudi pri nas počeli samostojno realizacijo. Je pa res, da je velikokrat po tudi naših komercialnih radijskih postajah slišati (in se sliši), da to nekdo sam dela. Ker to zahteva pa še dodatno usposabljanje; kombinacijo mentalne koncentracije, realizacijo in vsebino povedanega.« (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009).

Mlajša populacija in moderatorji ter uredniki komercialnih radijskih postaj pa zagovarjajo delo brez tonskega tehnika. Vsak moderator mora biti po njihovem tudi dobro računalniško ozaveščen. Morda stiskanje gumbov prinaša nekaj nevšečnosti in napak na začetku, ko avdio programa še niso večši. Ko jim upravljanje s programom ni več tuje, pa lahko, po besedah Sebastijana Matula »... če tehniciraš sam, ne samo da je bolj dinamičen ampak je tudi bolj smiseln. So tudi reakcije dosti hitrejše. Dosti bolj všečno je. Zaradi tega, ker ti ostaja več maneverskega prostora. Ti si tisti, ki obvladaš vse, ki odločaš ali boš ta »regler« dvignil ali spustil, boš odprl mikrofona ali ne.« Dodaja še, »sodelovanje dveh oseb je vedno zelo kompleksno, če res nista na totalni kemiji, kar je pa sila redko.« (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009).

15.1 Radijski izrazi v povezavi s tehnično realizacijo programa

Prvo znanje, ki ga mora radijski moderator »one man band« osvojiti, je nekaj radijskih izrazov povezanih z zvočno kuliso, ki so za njegovo delo najpomembnejši. Pesem je celota, ki jo kot tako želijo slišati poslušalci. Zato naj se ne uporablja kot glasbena podlaga, preko katere radijski moderator nekaj sporoča.

15.1.1 Intro

Intro je prvi del skladbe, ponavadi okoli 10–20 sekund (neke vrste predtakt), v katerem se še ne izvaja besedila (repa, poje ...). Na ta del skladbe moderator še lahko govori. A treba je razlikovati med navadnim introm in introm, ki predstavlja pomemben del skladbe (primer 'Nothing else matters' izvajalca Metallice). Slednjega ne preglašajmo, saj ima sam po sebi preveliko popularnost in težo.

15.1.2 Outro

Zanj veljajo enake zakonitosti kot za »intro«, le da je to glasba brez petja (besedila) na koncu pesmi oz. pesem, ki se konča s ponavljanjem enega in istega refrena, ki se s časom tiša. Takemu delu pesmi v radijskem žargonu rečemo »FAIDANJE«. Praviloma lahko v tem delu pesmi govorimo, ko je ostalo še največ okoli 25 sekund pesmi.

16 POMEMBNOST POZNAVANJA OSTALIH DEL NA RADIU ZA USPEŠNOST MODERATORJA

Kot pravi geslo v SSKJ, je (radijski) moderator napovedovalec, ki neposredno sodeluje v oddaji kot njen soustvarjalec (povzeto po: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=moderator&hs=1, 2009). To pomeni, da sam skrbi za pripravo in izvedbo svojega dela programa. Zavedati se mora, v katerem časovnem pasu bo delal ter ustvarjati in izvesti program temu primerno. Zato pa mora dobro poznati delo sodelavcev, na katere se lahko obrne, in ki mu pri tem lahko pomagajo.

Sodeč po odgovorih uspešnih slovenskih radijskih voditeljev v intervjujih za diplomsko nalogo (intervju z avtorico diplomskega dela, 2009), si večina moderatorjev želi izpopolniti svoj program s prispevki novinarjev. Novinar je tisti, ki nek problem razišče in prinese nove podatke, ki so koristni poslušalcu. Tatjana Pirc navaja, da velja prisluhniti in verjeti tistemu novinarju, ki je specializiran na nekem določenem področju (nogomet, kultura, parlament ...). V množici informacij, ki se iz minuto v minuto pojavljajo in nas zasipavajo, kot poslušalci ne vemo, komu sploh verjeti. Če je novinar tak, ki prinaša novice iz vseh področij, se v nobeno temo ni mogel tako poglobiti, da bi znal zastaviti pravo vprašanje, katero bi rodilo odgovor, ki bi bil za poslušalce zanimiv, koristen in nov. Za dober renome mora novinar pokazati obilico znanja, ter natančne in verodostojne informacije. Zanj novinar gara dolgo časa, izgubi pa ga lahko zelo hitro, z eno samo napačno potezo, informacijo, podatkom. Splošne podatke lahko radijski moderator izve iz knjig, časopisov in televizije, spuščanje v poglobljeno debato o določeni temi pa bo raje prepustil tistim, ki imajo moč prinesiti prave podatke. Na tak način bo tudi njegovo ime vedno na dobrem glasu.

Za moderatorja velja, da mora imeti širok spekter znanj. Kot medijska osebnost ne sme širiti laži, to pomeni, da se mora prepričati o vsem, o čemer obvešča javnost. Kar pa ne pomeni, da o temah, ki so zanimive, informativne in koristne poslušalcem, sploh ne bo govoril. Nasprotno. Če ne govori o aktualnostih, ki so pomembne za občinstvo, ne bo sprejet. Zato je izjemno pomembno, da se zna povezati z novinarji, ki mu lahko dajo kakšno kratko in zanimivo informacijo, ki jo lahko uporabi, ali pa celo izjavo kakšne odgovorne osebe, ki je povezana z vsebino. Pomembno je, da moderator ve, kako bo sestavil informacijo in izjavo, v kakšnem vrstnem redu in kaj je sploh pomembno. Prav tako pa je pomembno, da sodobni radijski moderator obvlada vsaj en računalniški program, v katerem lahko sam »očisti« izjavo tako, da bo primerna za v eter (jo skrajša, če je možno odpravi šume, izboljša kakovost posnetka ...). Tako ne potrebuje zmeraj tonskega tehnika oz. producenta, ki se s takimi stvarmi na radiu ukvarjata.

Vsaka moderacija, ki jo opravi, je avtorsko delo. Zato je zelo dobro tudi, da se zaveda svojih obveznosti in pravic.

Urednik programa je vedno prva in zadnja oseba, ki daje zeleno luč za izvedbo vseh vsebin. Zato je zelo pomembno, da je z njim nenehno v stiku, ga sprašuje in mu prisluhne.

Glasbeni opremljevalec je oseba, mimo katere moderator ne more. Kot že zapisano, je vsaka vest toliko bolj zanimiva in sprejeta, če je podprta z raznolikimi produkcijskimi sredstvi (izjave, efekti, glasbena podlaga, vsebinsko primerna skladba). Četudi je

moderator dobro glasbeno podkovan, je dobro, da se o izbiri zvočne kulise posvetuje s strokovnjakom na tem področju.

Če si moderator želi v svojem programu več humorja, naj se posvetuje z izvajalcem humornega programa, ki mu lahko pomaga pri moderaciji, s katero bi rad izvabil smeh. To je najpomembnejša oseba, ki vam bo znala povedati, ali je nekaj res smešno ali pa bo izzvenelo kot plehka neslana šala.

17 PREDSTAVITEV INTERVJUJEV Z USPEŠNIMI SLOVENSKIMI RADIJSKIMI VODITELJI, MODERATORJI IN UREDNIKI TER UGOTOVITVE

17.1 METODE RAZISKOVANJA

Delo na radiu je specifično delo, o katerem se veliko govori, a skoraj ničesar ne razkrije. Večinoma je pomembnih nekaj osnovnih znanj (delo s tehničnimi pripomočki, obvladanje knjižnega jezika), predvsem pa intuicija in preizkušanje novega. Ravno zato sem se odločila, da si bom pri raziskovanju radijske moderacije pomagala z intervjuvanjem znanih slovenskih radijskih voditeljev, moderatorjev in urednikov. Vsakemu izmed njih sem zastavila enakih 19 vprašanj, na katera so, z izjemo enega, vsi odgovarjali ustno v osebni pogovoru. Na nekatera vprašanja se najdejo odgovori v predhodno postavljenih vprašanjih, zato jih še enkrat nisem zastavljala.

VPRAŠALNIK

- 1. Kako dolgo že opravljate delo radijskega moderatorja?*
- 2. Kako so vas učili radijske moderacije? Kako dolgo ste se učili, preden ste lahko začeli samostojno delati v etru radia?*
- 3. Če bi se vrnili v preteklost in bi bili še enkrat na začetku radijskega dela - kako bi si želeli, da bi vas učili?*
- 4. Kaj zajema delo radijskega moderatorja?*
- 5. Kdo (kakšna oseba) je radijski moderator? Kakšne karakteristike mora imeti radijski moderator?*
- 6. Kakšen je delovni čas radijskega moderatorja?*
- 7. Je priprava na program pomembna? Zakaj?*
- 8. Kako se VI pripravljate na program?*
- 9. Če bi lahko izbrali nekaj različnih sodelavcev, ki bi vam bili vedno v pomoč pri pripravi in izvajanju radijske moderacije, kateri bi to bili (producent, novinar, tehnik, še en moderator ...)?*
- 10. Je za delo radijskega moderatorja pomembno timsko delo? Zakaj da / ne?*
- 11. Kako komentirate delo moderatorja na način »one-man-band« (sam tehnik in moderator)?*
- 12. Kako komentirate delo moderatorja, ki ne opravlja hkrati tudi vloge tonskega tehnika?*

- 13. Nekaj najpomembnejših znanj, ki jih mora imeti radijski moderator?*
- 14. Nekaj najpomembnejših spretnosti, ki jih mora imeti radijski moderator?*
- 15. V čem se kaže razlika med odličnim in povprečnim moderatorjem?*
- 16. Kdaj je humoristični radijski program zares humoren?*
- 17. Ali je lahko vsak moderator tudi humorist?*
- 18. Kakšna je razlika med radijskim moderiranjem / povezovanjem danes in pred 30-imi leti?*
- 19. Ali je v današnjem času na radiu še prostor za radijsko igro?*

18 ZAKLJUČEK

Literature specifično o radijski moderaciji res ni veliko. A je zato ogromno take, ki prinaša spoznanja o retoriki, javnem nastopanju itd. Z razumevanjem del na radiu in kombinacijo znanja, ki ga prinašajo omenjene knjige, se lahko radijski moderator sam bistveno bolj izpopolni, kot izključno z delom, ki poteka brez napotkov poznavalcev.

Ugotovitev diplomske naloge je, da je radijska moderacija v svoji biti dobro trženje (priprava) in prodaja (izvedba moderacije) izdelkov (informacij).

Moderator mora biti v prvi vrsti izjemno razgledana osebnost, človek s svojim pogledom na svet, zavedati se mora pomembnosti svoje funkcije, ki je javna. Bistvenega pomena za opravljanje poklica radijskega moderatorja je pomembnost razumevanja občinstva in priprave na moderiranje.

19 LITERATURA IN VIRI

1. Černela, K.: *Diplomsko delo: Sašo Hribar kot fenomen v slovenskem radijskem prostoru*, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2006
2. Heller, R. in Mindle, T.: *Veliki poslovni priročnik*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2001.
3. Martí Martí, J. M.: *Od ideje do antene, Tehnike radijskega programiranja*, Modrijan založba, Ljubljana, 2005
4. Pease, A. in Pease B.: *Velika šola govorice telesa*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2008
5. Pirc, T.: *Radio. Zakaj te imamo radi*, Modrijan založba, Ljubljana, 2005

SPLETNI VIRI:

1. <http://bob.czp-vecер.si/igre2001/vip/20030328/slika.jpg>, 4. november, 2009
2. http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=voditelj&hs=1, 23. oktober, 2009
3. http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=moderator&hs=1, 23. oktober, 2009
4. http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=napovedovalec&hs=1, 23. oktober, 2009
5. http://bor.czp-vecер.si/vecер2000_xp/1984/06/29/1984-06-29%20STR-11-11%20MX-01%20IZD-00-04-07-02-07-07%20PAG-TOTI-LIST.pdf, 3. november, 2009
6. http://en.wikipedia.org/wiki/Howard_Stern, 22. oktober, 2009
7. <http://en.wikipedia.org/wiki/Humoristic>, 22. oktober, 2009
8. <http://en.wikipedia.org/wiki/Comedy>, 22. oktober, 2009
9. http://www.izklop.com/links/30b873a58f1cbb7af7925127bdf55852_reportermilan.jpg, 4. november, 2009
10. <http://www.marketingzmagovalcev.com/arhivMZ/mz11.html>, 22. oktober, 2009)
11. http://www.mladina.si/mladina/200809/clanek/kul--legende-jure_aleksic/img/jezek-telefon2_display.jpg, 3. november, 2009
12. http://www.mladina.si/tednik/200450/clanek/kul--obletnice-miha_stamcar_vanja_pirc/, 4. November, 2009
13. <http://www.radio1.si/mm/foto/30236.jpg>, 4. november, 2009
14. <http://www.rtvsllo.si/hribar/galerija.php?op=show&id=1372>, 3. november, 2009
15. <http://www.rtvsllo.si/kultura/drugo/jezkova-nagrada-sasu-ribarju/147821#startphoto=0>, 4. november, 2009
16. http://www.sanje.si/knj_avtorji.php?avtorId=2, 1. november 2009
17. http://sindikat.novinar.com/?m=3&id_clanek=53, 23. oktober, 2009
18. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Humoreska>, 22. oktober, 2009
19. http://sl.wikipedia.org/wiki/Je%C5%BEkova_nagrada, 3. november, 2009
20. http://w3.newsmax.com/radio_hosts.cfm, 22. oktober, 2009

PRILOGE

PRILOGA 1

INTERVJU z MIRKOM ŠTULARJEM, glavnim in odgovornim urednikom Vala 202. Dne: 11. novembra 2009 v Ljubljani. Oblika intervjuja: osebno.

PRILOGA 2

INTERVJU Z BOROM GREINERJEM, glavnim in odgovornim urednikom Radia City Maribor. Dne: 28. oktobra 2009. Oblika intervjuja: po elektronski pošti.

PRILOGA 3

INTERVJU Z IDO BAŠ, radijsko voditeljico, lastnico šole za govor Baš. Dne: 29. oktobra 2009. Oblika intervjuja: osebno.

PRILOGA 4

INTERVJU Z JANEZOM DOLINARJEM, radijskim voditeljem. Dne: 11. novembra 2009. Oblika intervjuja: osebno.

PRILOGA 5

INTERVJU Z MIHO BARBORIČEM, vodjo moderatorjev na Radiu 1. Dne: 27. oktobra 2009. Oblika intervjuja: po videokonferenci (Skype).

PRILOGA 6

INTERVJU S SEBASTIJANOM MATULOM, radijskim voditeljem. Dne: 14. novembra 2009. Oblika intervjuja: osebno.

20 PRILOGE

Priloga 1

Intervju z Mirkom Štularjem, glavnim in odgovornim urednikom Vala 202

Dne: 11. novembra 2009 v Ljubljani

Oblika intervjuja: osebni stik

1. Kako dolgo ste opravljali delo radijskega moderatorja?

Opravljal sem ga od leta 94, 95 ... tam nekje, pa do 2006, 2007, kar pomeni okoli 13 let.

2. Kako so vas učili radijske moderacije?

Bil sem samouk s pomočjo kolegov in medija, v katerem sem začel delati. Tukaj tako kot večina sodelavcev, sem začel z novinarskim delom in s poskusi moderiranja, ki so jih narekovali uredniki in po nekem svojem internem občutku, ali bi nekdo imel afiniteto in sposobnost in kako bi funkcioniral v programu kot voditelj, oz. moderator programa, so mi dali priložnost to tudi početi. Najprej v enem dopoldanskem pasu in po spletu okoliščin tudi jutranjega programa. Ko so bili odzivi razmeroma dobri predvsem znotraj uredništva. Ko dobiš priložnost, če je odziv pozitiven, dobiš še naslednjo in še naslednjo. To se potem kot snežena kepa začne valiti. Če pridejo odzivi potrdilni tudi od zunaj, sem dobil priložnost v naslednjih letih razmeroma redno, vendar ne svojega jutranjega (op.a. programa) oz. reden dan na reden pasus jutranjega programa moderirat. Potem sčasoma pa tudi reden jutranji program ob ponedeljkih.

3. Kako dolgo ste se učili, preden ste lahko začeli samostojno delati v etru radia?

To gre tako; v kontekst splošnega izobraževanja pri nas, za nastopanje pred mikrofonom. To pomeni: pol leta za to, da se lahko govorno sploh pojaviš v programu, tudi na posnetkih. Nekoč so bila ta pravila še nekoliko bolj stroga in toga, tako da se na posnetku ankete tudi ni moglo podvprašanje pustiti. Se ga je moralo praviloma odrezati, ker nekdo ni bil še certificiran, potrjen, da ima t.i. vmesno avdicijo pri nas, da lahko nastopa samostojno pred mikrofonom, tudi na posnetkih. Ko opraviš pa ta polovični tečaj ali pa govorno izobraževanje, po tistem lahko nastopaš v posnetih oddajah oz. na posnetkih, ko pa opraviš še drugi semester oz. drugo polletje tega izobraževanja lahko nastopiš tudi v živo, neposredno. Sicer so pravila danes nekoliko bolj ohlapna, kar pa ne pomeni, da govornega usposabljanja ni, enako intenzivno je.

4. Če bi se vrnili v preteklost in bi bili še enkrat na začetku radijskega dela - kako bi si želeli, da bi vas učili?

Predvsem bi si želel, da bi se radijske voditelje, moderatorje, sistematično usposabljalo, ker se jih ne. V smislu, da imajo poleg intenzivnega govornega izobraževanja za govor pred mikrofonom. Gre za bolj za jezikovno, fonetično in tehnološko delovno usposabljanje, ker

je treba se zavedati, da mikrofona ima svoje specifike. In da ga je potrebno obvladati tudi po neki ne bom rekel teoretično praktično ravni zato, da je se potem neka govorna artikulacija, intonacija, ritem itn., ne popači oz. da tisto, kar poslušalci slišijo, da je v skladu z nekim splošno pogovornim, oz. z neko normo, kar naj bi veljalo za radio, predvsem javni radio. Ta del je pri nas razmeroma zelo močan oz. edini tovrsten v medijih in tako izpopolnjen kot je. Vendar izobraževanje za moderatorje je bistveno širše in tega pravzaprav nihče nima celostno rešenega v Sloveniji. Nekatere komercialne radijske postaje se zdaj s tem izrazito veliko ukvarjajo, ampak imajo svojo čisto specifično logiko. Radijski voditelj se v bistvu kot takšen, moderator, ne usposablja pri nas. Če imaš to afiniteto in če jo po svoje pelješ, poleg tega jezikovnega, mikrofonskega izobraževanja za nastopanje v etru, ga pravzaprav ni. In ta sistem pa mi poskušamo uveljaviti; da bi bili bodoči moderatorji deležni tudi drugovrstnega izobraževanja. Npr. polje prepričljivosti, kombiniranja z glasbo, izražanje tistih osebnostnih specifik, ki so dobrodošle v vlogi voditelja, ampak se jih bodisi sam ne zaveda tako dobro ali pa jih ne zna dodobra izkoristiti. Se pravi: če je nekdo duhovit že v izhodišču, zveni bolj sproščeno kot nekdo, ki je nekoliko bolj tog. Da se to izpostavi, poudari in kateri so tisti drobni elementi, ki delajo enega povprečno dobrega moderatorja od drugega, ki res osebno in osebno postane radijski govorec. Moderator, kot oseba, s katero se je zlahka identificirati, ki ji poslušalci verjamejo, ki je dober slalomist med vsemi vsebinami, ki jih sestavlja v celoto programskega pasu, ki ga vodi. Potem tudi neki psiho-lingvistični prijemi. Da se ga izobrazijo, v katerem programskem pasu nastopa, da je to njegovo nastopanje skladno s profilom in formatom programa in predvsem s ciljno publiko, ki jo ta program želi nagovarjati v tem programskem pasu. To pa ni enako; če ste vi moderatorica jutranjega programa na Valu 202 ali pa jutranjega programa na neki komercialni postaji ali pa če ste voditeljica nočnega programa, to vse vpliva. In tovrstnih znanj pa po nekem sistematičnem pristopu ne dajemo. In jih večina radijskih postaj ne daje, jih ni sposobna spraviti v nek konsistenten sistem, da bi bila to res dobra opora moderatorjem. Danes pač gledam iz strani tistega, ki angažira moderatorje, kot odgovorni urednik in vidim izraziti manjko na tej strani. Skratka podpore mladim, bodočim, perspektivnim moderatorjem, da bi lahko tisti, ki so dobri, zablesteli, da postanejo res prave radijske osebnosti. To pa išče vsak radio.

5. Kaj zajema delo radijskega moderatorja?

Prvič: dobrega radijskega moderatorja si ne predstavljam brez širokega poznavanja družbe okrog sebe. Neko osnovno, temeljno poznavanje zagotovo je, ampak tega se ne da predpisati kot delovni proces. To ljudje so ali pa niso, oz. so do neke mere, eni so pa bolj. Ob vsakem malo bolj zahtevnem vodenju programa, v smislu, da vključuje kontakt s poslušalci, da si postavljen v vlogo, da povezuješ in gneteš zelo raznolike stvari (in pri nas je definitivno tak primer na Valu 202), ne moreš ne da bi vedel za kaj gre in da bi imel tudi nek odnos do tega. Skratka, da veš, kaj se dogaja okoli tebe, da to daš skozi svojo glavo, da si izoblikuješ stališče. Če želimo imeti radijsko osebnost, moramo imeti tudi osebnost, ki ve, kje je, kaj je, kakšen je njegov odnos do sveta, da lahko nastopa tudi bolj osebno kot samo nek brezoseben radijski voditelj, ki je povsem korekten, ampak nobenih presežkov pa ne da. Skratka: spoznavanje, poznavanje, spremljanje, dogajanje okrog.

Druga reč je priprava na programski pas, ki ga nekdo moderira. To vključuje: priprava z glasbo (ker je sami ne izbirajo, pač pa jo dobijo), potem priprava na vsebine, ki so v tem programskem pasu (večina programskih pasov je takšnih, da imajo vsaj nekaj postavljenih vsebin, glede na specifično časa). Ker če ti želiš napovedovat, odpovedovat, skratka povezovat vsebine, moraš vedeti, za kaj gre.

In tretja reč – iskanje stvari, ki so pa tudi avtorske. Vsak moderator ima do neke mere povsem proste roke, da si oblikuje svoje moderiranje. To pomeni pa tudi dodatno iskanje informacij, virov, angažiranje sodelavcev, da se mu nekaj tonskih materialov pripravi (te lahko tudi sam pripravlja). To pa je že na pol novinarski del moderatorskega dela. In ko vse to skupaj sestavi ima neke stvari, ki so napisane, neke stvari, za katere točno ve in jih bo oblikoval, kot mu bo hipna inspiracija narekovala. Skratka - imel bo pas pod kontrolo in mu ne morejo stvari uiti. Poleg tega se bo (danes se pripravlja za jutri) zvečer spremljal, kaj se dogaja, zjutraj bo vedel, kaj se je zgodilo, prebral časopise in znal reagirati na stvari, ki so. To je okostje dela vsakega moderatorja, po drugi strani pa so še osebni pečat in prijemi, ki jih vsak da. S tem, da je bolj provokativen v pozitivno ali pa negativno smer, da bo izpostavil nekaj, kar njega žuli, ampak še vedno na nivoju in z argumentacijo ... To je velik klopček stvari, ki so po eni strani neoprijemljive, da se jih pa razstaviti in reči, tukaj je bil dobro pripravljen, tu pa ne. Ko nekoga slišim na programu in vidim, da se mu je zataknilo, si znam predstavljati, zakaj se mu je zataknilo.

6. Je priprava na program pomembna?

Absolutno. To je delo. Tisto, kar si običajno predstavljajo: radijski voditelji - čvekači. Sedeš v studio pred mikrofonom in »lapaš«. Mnogi so en del tega sposobni izpeljat tudi tako. Vendar ne v nedogled. Tudi to ima zelo omejen rok trajanja, ker se človek preprosto izpoje. Tudi največji umetniki rabijo nekaj, kar jih inspirira. Jaz to (radijsko delo) jemljem kot izjemno kreativno delo. To pomeni, da jih mora nekaj zvest. Dotok pa moraš imeti (dogajanje okrog tebe, hoditi z odprtimi očmi po svetu). Drugo so informacije, ki ti jih novinarji pripravijo in ta del ne more iti brez priprave. Za dobrega moderatorja zagotovo ne.

7. Kakšne karakteristike mora imeti radijski moderator?

Delim jih kar na dva sklopa: ene so osebne, drugo so pa jezikovne kompetence. Osebnostno si predstavljam moderatorja, ki je, tako kot novinar, predvsem izjemno radoveden. Ki se nikoli ne ustavi in si reče: »Jaz o tem dovolj vem. To sem že slišal in me ne zanima več.«

Drugič: zagotovo mora biti vsaj nek minimalen prag ekstravertiranosti oz. v povezavi s komunikativnostjo. Ne more mu biti vseeno, ali se bo v življenju izrazil ali ne. Če je nekdo, ki je izrazito introvertiran in ni pripravljen deliti niti svojih misli niti komunicirati s svetom, bo imel nižje izhodišče pri tem, da postane dober radijski moderator.

Tretjič: mora imeti nekaj odnosa do jezika. Jezik je neusahljiv vir poigravanja. Z njim in v kombinaciji z zvoki na radiu ... to je morje možnosti. In če v tem ne vidi priložnosti ... je verjetno depriviligiran. Ne bom rekel, da ni nujno sposoben biti radijski moderator in vendar je v slabšem izhodiščnem položaju kot sicer.

Vsekakor je dobrodošlo, da je do neke mere pozitivno nastrojen do sveta, do okolice, sebe. Kar ne pomeni, da nekdo, ki je bolj zamorjen, ne more biti dober radijski voditelj. In vendar: če ima nekdo neko pozitivno intenco do sveta, do sočloveka, do okolice, do voznika za volanom ... bo nekaj tega prenesel tudi v komunikacijo. Dobrodošla je.

Po drugi strani pa, če gledamo te, ki so bolj priučene, pa gre bolj za jezikovno kompetenco, obvladanje jezika, sposobnost artikulacije, misli, toka misli, reakcije itn., Potem so pa tudi neke drobne neoprijemljive psiholingvistične zadeve: kako se zavedati prepričljivosti

svojega govora, kako to zveni pri poslušalcu ... To so pa področja psiholingvistike, ki je dobrodošlo, da jih obvladaš.

Zelo pomembna pa je vsebinska kompetenca. To je pa tisto, ki ni povezano z osebnostjo. To da veš, o čem govoriš. Ker je ključna lastnost, ki jo mora doseči radijski voditelj, da je dober, je prepričljivost, se pravi kredibilnost. Naj gre za zabavljača, za humorno oddajo, za voditelje jutranjega programa ... Ljudje mu preprosto morajo verjeti. Vsaj nek minimum praga te kredibilnosti mora doseči. Če vi štos govorite na radiu, je to na prvo žogo zelo preprosta stvar. Je pa v samem bistvu višek sposobnosti dobrega moderatorja. Povedati štos, da ne zveni banalno, da se bodo ljudje smejali ... Ne govorim o tem, da se jaz smejem vam vi pa meni in potem se še poslušalci smejijo. Če te ne spravijo zaradi vsebine do smeha, potem to ni to. Gre pa v bistvu za zagotavljanje prepričljivosti. To pa je cela vrsta pogojev, predpogojev, kdaj je nekdo prepričljiv, postane prepričljiv ali pa vsaj preseže ta minimum prepričljivosti. Ker navsezadnje je cilj vsakega radijskega programa, da se ljudje z njim identificirajo in je zelo pomemben lik ta, radijske osebnosti. Tudi odbojnost je lahko identifikacija, samo da je negativna. Skratka, da sproži neko reakcijo pri poslušalcu. Najmanj zaželen je nekdo, ki ga nobeden ne opazi. Je lahko prijeten, korekten, jezikovno povsem pravilen, božajoč, fin in vendar nobenega presežka ne bo dosegel; ne pri občutju poslušalca, ne pri nadgradnji, obdelavi informacij itn.

8. Je za delo radijskega moderatorja pomembno timsko delo?

Jaz mislim, da ja, mislim, da je zelo pomembno na javnem radiu (Val 202). Ker je preprosto produkcija vsebin in celotnega programa je za naše razmere glomazna; vsakodnevno se zgodi 18–30 oddaj ali rubrik. Kar pomeni, da ne more peljat neke individualne »špure« in je dobrodošel, da sodeluje s timom. Ni pa to predpogoj. Če vzamete primer komercialne radijske postaje, kjer je produkcija razmeroma majhna in vse sloni na tem liku, ki je velikokrat tudi marketinško podprt (ljudje si ga morajo še predstavljati) ... je to razumljiv prijem. Tam se greš ti lahko voditelja - voditelja. Ampak tam ni nobene druge vsebine. Morda novičke, ki jih nekdo pripravlja celo iz xy studia ali pa iz drugega konca Slovenije in sem jaz lahko voditelj, ki je odvisen samo od sebe. Navsezadnje: veliko tudi komercialnih radijskih postaj temelji na tem, da imajo vsaj 2 voditelja. Ker je bolj pisano in po njihovem prepričanju učinkovito in to že zahteva timsko delo. In ko imate vi voditeljski par, je to lahko izjemno neposlušljiva reč, lahko je pa dobro kompatibilna, na kakršnemkoli nivoju, in vendar si prisiljen zelo dobro interakcijo vzpostavljati vsaj s sovoditeljem, če ne tudi s tehnikom (lahko si voditelj, DJ – »one man band«). Ampak jaz mislim, da prav velikih presežkov, ali pa velikih potencialno res dobrih voditeljev, tovrstnih, v Sloveniji pa nimamo ali pa jih je izjemno, izjemno malo. Nekdo, ki lahko pol ure ali pa eno uro govori sam iz sebe, brez da bi bil od kogarkoli odvisen ali pa da bi rabil vsaj interakcijo - minimalno.

9. Kako komentirate delo moderatorja na način »one-man-band« (sam tehnik in moderator)? Kako komentirate delo moderatorja, ki ne opravlja hkrati tudi vloge tonskega tehnika?

Odkvisno, kaj želite od radijskega programa dobiti. Naš javni radio (in še marsikateri radio po Evropi), gradi zgodbo na tem, da je zvočna slika izjemno kakovostna. Tudi BBC ima izjemno kakovostno zvočno sliko, pa so dolgo časa nazaj začeli uvajati ti. DJ sistem, kar pomeni, da ti sam realiziraš svoj program. Torej zadeva ni nujno slaba. Je pa pri nas, na

našem javnem zavodu, neuveljavljena, da si ti tehnik in voditelj. Je veliko bolj to, da imaš ti realizatorja, tonskega mojstra na drugi strani, ki res skrbi za realizacijo. Apriorij se ne odločam, da je eno boljše od drugega. In tudi mislim, da gre dejansko v to smer, da bodo voditelji tudi pri nas počeli samostojno realizacijo. Je pa res, da je velikokrat po tudi naših komercialnih radijskih postajah slišati (in se sliši), da to nekdo sam dela. Ker to zahteva pa še dodatno usposabljanje; kombinacijo mentalno koncentracijo, realizacijo in vsebino povedanega. Pri nas to dela samo en naš kolega, Andrej Karoli, in to razmeroma zelo dobro. Ostali, trije ostali, sem pa tja poskušajo, popolnoma samostojno pa poleg njega nihče. Ker ... če ste vi moderatorka enega »chati« programa, kjer je koncentracija na vsebino razmeroma majhna, kjer je tudi zahtevnost (vsebinska) razmeroma nižja, potem se lažje deloma koncentriraš tudi na tonsko realizacijo. Če pa si ti izjemno fokusiran na neke drobce, smiselne odtenke, vsebino povedanega itn., si pa verjetno težko privoščiš še koncentracijo na zelo dobro zvočno sliko, torej na realizacijo. V tem primeru pa ena stvar trpi; ali zvočna slika ali tvoja vsebina, ki jo poveš.

10. Nekaj najpomembnejših znanj, ki jih mora imeti radijski moderator?

Jezikovno znanje; od fonetičnih zakonitosti maternega jezika, zelo dobrodošlo pa je znanje vsaj še enega če ne 2 tujih jezikov zaradi preverjanja virov, iskanja informacij, zaradi pogovarjanja s kakšnim tujcem. Sam mikrofonski govor (zakonitosti govora pred mikrofonom) in slovnica svojega maternega jezika.

Druga stvar – paket retoričnih sposobnosti, veščin. Tukaj bi dal nastopanje pred mikrofonom, torej pred publiko, ki je ne vidiš. To je nekaj drugega, kot v dvorani. In to ni retorika v klasičnem smislu, in vendar so prvine retorike, ki je zelo dobro, da jih oblada. Torej način komunikacije, ubesedovanje, smiselnost (v navezavi z radijskim medijem). Tretjič - poznavanje družbe oz. tega, kar te obkroža in odnos do tega.

11. Nekaj najpomembnejših spretnosti, ki jih mora imeti radijski moderator?

Komunikacijska spretnost v smislu artikulacije misli.

Zagotovo je dobra podpora računalniška oz. sodobna informacijska znanja, multimedija, računalniki, internet, podcast ... To, kar mediji danes ponujajo. Vsak moderator je v dobršni meri odvisen od informacijske tehnologije. To je stvar, ki jo moraš zapopasti.

Tudi medosebna komunikacija. Če jo dobro obvladaš, imaš bistveno boljše možnosti, da boš dobro komuniciral z imaginarno množico poslušalcev. Če hitro navezuješ misli s sogovornikom.

12. V čem se kaže razlika med odličnim in povprečnim moderatorjem?

V osebni noti. Odličen je vsaj do neke mere tudi oseben. Da oseben pečat, s tem da ne vsiljuje svojega mnenja. Lahko ga izpostavi, ampak na način, da nikogar ne »posiljuje« z mnenjem, da pa vedeti, kakšna je. Da osebni in osebnostni pečat tistemu, kar pove oz. svojemu moderiranju. Druga reč ... temu nekateri rečejo radijska karizma, drugi rečejo nadarjenost, ampak jaz bi temu rekel, da je tukaj prepričljivost tista, ki pa se je ne da izmeriti. Je zelo pomembna. Odličen je zelo prepričljiv do poslušalcev. To se kaže na milijon in en način. In še nekaj: deluje res kot suverena osebnost. Čutiš, da stoji za tistim, kar slišiš, nekdo z osebnostjo, s pečatom, z odnosom do sveta, do povedanega. In to so tiste

težko merljive in manj oprijemljive in vendarle lastnosti, ki jih jaz razpoznavam kot da razlikujejo odličnega od enega bolj povprečnega moderatorja.

PRILOGA 2

Intervju z Borom Greinerjem, glavnim in odgovornim urednikom Radia City Maribor

Dne: 28. oktobra 2009

Oblika intervjuja: po elektronski pošti

1. Kako dolgo že opravljate delo radijskega moderatorja?

15 let.

2. Kako so vas učili radijske moderacije? Kako dolgo ste se učili, preden ste lahko začeli samostojno delati v etru radia?

Še vedno se učim. Ocenjujem, da je trajalo vsaj 8 let, preden je kvaliteta dosegla minimalen nivo.

3. Če bi se vrnili v preteklost in bi bili še enkrat na začetku radijskega dela - kako bi si želeli, da bi vas učili?

Želel bi imeti sposobnega in priznanega moderatorja že v prvih letih.

4. Kaj zajema delo radijskega moderatorja?

Radijski moderator povezuje vse vsebine v smiselno celoto. Jih osmisli in jim vdahne življenje. Po drugi strani pa je profesionalni prodajalec. Njegov produkt je radio.

5. Kdo (kakšna oseba) je radijski moderator?

Radijski moderator mora biti v prvi vrsti oseba, ki mu je mar za druge in njihove potrebe zna, dnevno, postaviti pred svoje.

6. Kakšne karakteristike mora imeti radijski moderator?

Ob vseh klasičnih talentih za javno nastopanje, mora biti tudi sposoben svojo željo po slavi postaviti na drugo mesto za potrebami poslušalcev. Na dolgi rok je to nujen pogoj za uspeh.

7. Kakšen je delovni čas radijskega moderatorja?

Vsaj 4 ure (običajno 6 ur programa), ostalo do 8 ali celo 10 ur dnevnega delovnika je priprava in ostale naloge, ki mu jih dodeli lastnik / izdajatelj medija. Prvi 'šihiti' se začnejo ob 5. uri zjutraj. Zadnji 8 ur pred 20., eventuelno 22. uro.

8. Je priprava na program pomembna? Zakaj?

Ni priprave, ni kvalitetne izvedbe. Improvizacija na radiu ne obstaja, je lahko le naštudirana igra.

9. Kako se VI pripravljate na program?

Naša ekipa se dnevno sestaja in postavlja program prihodnjega dne.

10. Če bi lahko izbrali 3 različne ljudi, ki bi vam bili vedno v pomoč pri pripravi in izvajanju radijske moderacije, kateri bi to bili (producent, novinar, tehnik, še en moderator ...)?

Producent, novinar, novinar.

11. Je za delo radijskega moderatorja pomembno timsko delo? Zakaj da / ne?

Da. Več jih zmore več kot eden.

12. Kako komentirate delo moderatorja na način »one-man-band« (sam tehnik in moderator)?

Dobrodošli v 20. stoletje.

13. Kako komentirate delo moderatorja, ki ne opravlja hkrati tudi vloge tonskega tehnika?

Veliko sreče pri iskanju novega delodajalca, če se bo pri starem zalomilo.

14. Nekaj najpomembnejših znanj, ki jih mora imeti radijski moderator?

Poznavanje glasbe, ljudi, veščin govora.

15. Nekaj najpomembnejših spretnosti, ki jih mora imeti radijski moderator?

Komunikativnost, sproščenost, pripravljenost pomagati.

16. V čem se kaže razlika med odličnim in povprečnim moderatorjem?

V razlogu zakaj to počne.

17. Kdaj je humoristični radijski program res humoren?

Ko humor ni vsiljen, ampak se rodi.

18. Ali je lahko vsak moderator tudi humorist?

Ne. Tudi ni potrebe, da bi bil.

19. Kakšna je razlika med radijskim moderiranjem / povezovanjem danes in pred 30-imi leti?

Ne vem. Nisem to počel pred 30 leti. Najbrž v pristopu, naravnosti...

20. Ali je v današnjem času na radiu še prostor za radijsko igro?

Življenje je igra. Radio je življenje. Včasih celo malo »larger than life«!

PRILOGA 3

Intervju z Ido Baš, radijsko voditeljico, lastnico Šole za govor Baš

Dne: 29. oktobra 2009

Oblika intervjuja: osebni stik

1. Kako dolgo opravljate delo radijskega moderatorja?

Če pomislim na leta, je to od leta 1970, to pomeni 39 let.

2. Kako ste se vi začeli učiti radijske moderacije?

Mene je učila gospa, ki je bila že prej napovedovalka, ne pa še moderatorka, zato ker so prvi napovedovalci imeli vse besedilo zapisano. Ali so ga sami napisali ali pa jim je kdo napisal od novinarjev in so to brali. To pomeni, da je bil to prvi korak - učenje branja. Imela sem pa v programu mentorja, ki pa je bil mlad, zagnan in je veliko poslušal nemške radijske postaje (radio Luksemburg je bil takrat aktualen) in televizijske oddaje in je bil napreden toliko, da me je vpeljal v moderatorstvo. Upala bi si trditi, da sva bila midva prva moderatorja v Sloveniji. Radio Maribor je imel prve jutranje programe, v katerih sva se midva pogovarjala; vodila sva dialog, ko sva brala pregled filmskih predstav, me je on spraševal: »Kaj pa ti misliš o tem filmu? Boš šla ta film gledat?« V stilu, kakor potekajo moderatorstva danes. Midva sva že takrat temelje postavljala temu moderatorstvu.

3. Kako dolgo ste se učili radijskega vodenja / moderatorstva, preden ste lahko začeli delati v radijskem etru?

Mogoče sem imela to prednost pred kolegi v Ljubljani, ker sem bila v Mariboru, na manjši radijski postaji, na Radiu Maribor v sklopu RTV-ja, in tam sem najprej smela z branjem začeti v mladinskih oddajah. Tam so bili prvi koraki ali pa stik z mikrofonom, tisto mi je dajalo določeno samozavest, ob tem pa me je mentorica, starejša napovedovalka poslušala, povedala, kaj je bilo napačno, kaj mora biti bolje in k njej sem hodila na govorne vaje. Se pravi jaz sem začela delati tam leta 1969 in sem dve leti delala pri teh mladinskih oddajah in vzporedno hodila na govorne vaje. Šele potem sem smela delati v programu, brati kakšne oglase ali pa krajša vodenja, ki sem jih delala s kolegom in potem leta 1971 so me zaposlili in takoj ko so me zaposlili, so me poslali tudi na daljše izobraževanje v Ljubljano, kjer je bil edini takšen izobraževalni center v takratni Jugoslaviji, ki je imel načrtno izdelan način izobraževanja napovedovalcev.

4. Torej obstaja razlika med izrazi radijsko vodenje, moderatorstvo, radijsko branje?

Zagotovo. Radijsko napovedovanje, kot smo imeli včasih, pomeni, da si imel pripravljeno besedilo in si napovedal neko oddajo, ki je sledila, pogovor, ki je sledil ... To je bilo napovedovanje, k čemur je sodilo tudi branje obvestil, poročil ... Moderiranje je pa ta zgodba, ki sem jo omenila, ko sva s kolegom Sašo Veronikom začela to delat, je pa šlo za sproščenejšo obliko vodenja sporeda. Tudi si moral upoštevati vsebine, ki so bile del radijskega programa, vendar na drugačen način. Skozi pogovor, ali pa če si bil sam moderator, da si bil bolj sproščen, da si poslušalce nagovoril oz. da so imeli občutek, da se z njimi pogovarjaš. Vedno pa je bil pogoj uporaba zbornega jezika.

5. Če bi se vrnili v preteklost in bi bili še enkrat na začetku radijskega dela - kako bi si želeli, da bi vas učili?

Mogoče pa je bila ta izkušnja vseeno dobra. Na kakšen drugačen način si zdaj težko predstavljam, glede na to, da še vedno nimamo tako razvitega tega načina poučevanja moderatorjev, na kakšen način se naj pravzaprav učijo. Mislim, da je to zdaj v enih povojih ali pa razvoj radia kot medija je pokazal, da danes mladi ljudje želijo (delati) na drugačen način. Tisti, ki ustvarjajo radijski program, želijo drugače komunicirati s poslušalci. Zato bi verjetno se dala poučiti o tem, kako pa danes. Takrat je bilo to resnično napredno, to kar sva midva počenjalo (op.a. Ida Baš in Sašo Veronik), ampak zdaj slišim, da podobno delajo mladi. Tako da .. bi kar tako; nekoga, ki te uči klasiko, torej tiste veščine, ki jih mora moderator poznati, to pomeni dobro branje, naglaševanje, pravilna uporaba svojega maternega jezika. Druga plat medalje pa dobiti nekoga mladega, zagnanega, ki te potegne v to sproščenost, ki je, po moji oceni, zelo pomembna za dobrega radijskega moderatorja.

6. Kaj je delo radijskega moderatorja?

Voditi poslušalca skozi program na prijeten način, pogovarjati se z njim, kljub temu, da poslušalec nima priložnosti odgovarjati. Menim, da mora biti gostitelj, ki poslušalcu

prinese domov na pladnju aktualne dogodke, zanimivosti, dobro voljo, vse tisto, kar sodi k aktualnemu razmišljanju. Mislim, da mora biti človek, ki ne sme poslušalca obremenjevati, ampak ga mora prijazno voditi skozi dopoldne popoldne, glede na to, kateri del programa vodi.

7. Kdo je radijski moderator?

Moraš imeti majčkeno talenta v sebi za komunikacijo z ljudmi, za način komuniciranja. Marsikaj se je moč naučiti, če pa nimaš občutka za ljudi, pa ne moreš biti dober moderator. To je en temelj, na tem pa je moč graditi. Spretnost v retoričnih veščinah, torej v sestavi govora, ki ga boš prenesel na poslušalca, da veš, katere so tiste pomembne stvari, ki pritegnejo poslušalca, spretnost v iskanju informacij, v pogovarjanju kadar imaš dialog (poslušalci ali gost v studiu). To je zelo pomembno. Prav tako pa poznavanje vseh zakonitosti govorjene besede ali fonetičnega zapisa maternega jezika.

8. Kakšne karakteristike mora imeti radijski moderator?

Mora biti odločen, komunikativen, razgledan, zelo »načitan« v različnih smereh. Ne more biti človek, ki se zanima samo za eno področje v življenju in ga nič drugega ne zanima. To je lahko k večjemu novinar, ki je na enem področju strokovnjak. Moderator pa mora poznati vse segmente v življenju. Ni treba, da je strokovnjak na vseh teh področjih, poznati jih pa mora. To pomeni, da mora hoditi po svetu z velikimi ušesi, z odprtimi očmi in predvsem z odprtim srcem, da zna razumeti ljudi.

9. Kakšen je delovni čas radijskega moderatorja?

Delovni čas radijskega moderatorja ne obstaja. Mislim, da ni omejitve, omejitev je samo zaposlitev v okviru neke oddaje, nekega programa, ki ga povezuješ. Moderator dela 24 ur. Tudi ponoči velikokrat slabo spiš, ker razmišljaš, na kakšen način boš pripravil uvod v program. Ko te nekaj nagovori v tvojem času, takoj umestiš to: »U, tole mi bo pa dobro prišlo jutri v programu«. To pomeni, da nisi prost. In mislim da dober moderator ves čas živi z okolico.

10. Je priprava na program pomembna?

Zelo. Zelo, če se dobro pripraviš, pomeni, da si mogel predvidevati tudi stvari, ki se bodo zgodile drugače, kot misliš. Lahko poiščeš več informacij in boš imel velik izbor iz katerega boš potem izbral mogoče samo delček. Pa vendar boš veliko bolj pripravljen. Ta priprava je po mojem mnenju izjemno pomembna. In tudi nima časovne omejitve, kdaj se bom pripravljala.

Kako (ste) se vi pripravljali/-te na program?

Jaz sem se za nočne programe pripravljala takrat, ko sem dobila idejo. Potem sem to idejo razvijala, čez 14 dni pa imam nočni program. In sem to upoštevala, sem to uporabila in sem še nabirala informacije, kaj bom naredila. Šele potem pride končna izvedba, morda lahko dam to na začetek, to na konec, morda še koga pokličem, mi bo kdo pomagal kot

gost ali pa s svojimi razmišljanji. Ampak priprava pa se mi zdi izjemno pomembna. Priprava je tudi pogovor, s kolegi, velikokrat drži, da so šli ljudje v gostilno in so se tam kaj pogovorili. Mi smo sedli h kavi in smo se tam pogovarjali različne stvari. Ampak vedno je bil pa vmes kakšen košček, ki sem ga pozneje lahko uporabila, kakšna misel ali pa razmišljanja ali pa kaj takega ali pa preprosto vreme; ko te nekaj zjutraj nagovori, ko se pelješ v službo in je sneg in je vse zaledenelo in rečeš: »Joj, jaz sem zdajle strgala tu 10 minut, ljudje pa sploh ne vedno, da je ponoči začelo snežiti in da je zelo mrzlo, fajn je, če jim povem zdajle, ko so še v postelji, da malo hitreje iz postelje, ker bodo morali to in to storiti prej.«. Se pravi »biti živ« jaz temu rečem.

11. Če bi lahko izbrali 3 različne ljudi znotraj radijske hiše, ki bi vam bili vedno v pomoč pri pripravi in izvajanju radijske moderacije, kateri bi to bili?

Urednik tistega programa, v katerem moderiram, zagotovo nekdo, ki bolj pokriva (novinar) področje, kateremu bom v tem programu danes namenila večjo pozornost. Ta dva sta zagotovo tista. Kot tretji pa bi zelo težko rekla ... če je to so-moderator, potem je to gotovo to, saj morava z njim skupaj dihati ta program. Sicer ga ne moreš dobro peljat, če se vidiva samo pred mikrofonom.

12. Je za delo radijskega moderatorja pomembno timsko delo? Zakaj da / ne?

Da. Meni se zdi to nesporno. Samotar ... Ne vem če ima človek lahko dovolj idej za vsakodnevno moderiranje sam. Mislim, da v komunikaciji z drugimi ljudmi veliko lažje to pripravljaj. Morda imam drugačno mnenje kot nekateri drugi moderatorji. Meni se zdi zelo pomembno timsko delo. Nenazadnje je radijsko delo odraz nekega timskega dela. Ljudi, ki ustvarjajo tudi druge oddaje, ne samo ta program, ki ga jaz moderiram. V naših časih se je pokazalo to sodelovanje z drugimi ljudmi zelo pomembno, ob tem pa, da je seveda moderator tisti, ki da idejo, kaj bo izpeljal, na kakšen način pa bo to izpeljal pa lahko pridobiva tudi od drugih.

13. Kako komentirate delo moderatorja na način »one-man-band« (sam tonski tehnik in moderator)?

Jaz ocenjujem, da je to obremenitev preveč. Ker se moraš posvetiti vsebini. Sproti tudi kaj prihaja, ko imaš na internetu marsikaj, ko je moč dobiti takojšnje informacije in se mi zdi to izguba kvalitete. Da se moram še ukvarjati s tem, kdaj bom kaj vključila, na kakšen način, čemu dati prednost, ne pozabit na oglase, skrbeti še na avizo ... Se mi zdi da je za možgane, čeprav smo sposobni to delat, odvečno. Mislim, da je bolj koristno to, da se posvetiš vsebini in poslušalcem

14. Nekaj najpomembnejših znanj, ki jih mora imeti radijski moderator?

Znanje iz slovenskega jezika (maternega), zelo pomembno je, da ima razvito čustveno inteligenco. Meni se zdi to izjemno pomembno. Zato ker takšen moderator lahko tudi začuti poslušalci, lahko začuti ob glasbi, ob vsebinah, čemu naj da večjo pozornost in s čim bo pritegnil poslušalce. V tem primeru tudi zaznava situacije v vsakdanjem življenju,

bodisi na kulturnem, družbenem, družabnem, ekonomskem področju, bo zaznaval bolj tenkočutno, če ima razvito tudi to.

15. Nekaj najpomembnejših spretnosti, ki jih mora imeti radijski moderator?

Neobhodno potrebno je delo z računalnikom (sam vodi program ali kakšno stvar posname v računalnik, več uporabe programskih orodij, kot se mora znajti v Slovenskem pravopisu ali v kakšnih drugih leksikonih), mora biti več različnih zvrsti branja, mora biti organiziran, mora znati tudi sam organizirati delo, ker nemalokrat potrebuje pri svojih pripravah še sodelovanje z drugimi ljudmi, mora biti timski človek, mora znati z ljudmi komunicirati, biti mora spreten govornik. Imeti mora bogat besedni zaklad in mora znati ob tistih priložnostih, ko želi izraziti neko misel najti pravo besedo.

16. V čem se kaže razlika med odličnim in povprečnim moderatorjem?

To se vidi že po tem, kaj moderator počne. Meni se zdi da je odličen tisti, ki je našel svoj stil, ki je lahko piker ampak samo do določene meje, ki je zelo iznajdljiv pri sporočanju, ki zna povezati določena znanja iz drugih področij s tem, kar zdaj počne. Se pravi, da mi da vedeti, da je široko razgledat, da zelo hitro povezuje stvari, zna na humoren način povedati stvar, ki je resna, pa še vedno ne govori o moderatorju, ki govori zgolj o vremenu. Govori o zahtevnejših temah, pa vendar jih zna povezati z vsakodnevnim življenjem. Zelo pomemben je humor, mislim, da ga ljudje zelo potrebujemo in nam ob vsaki uri dneva koristijo, če nam to moderator prinese in da ima še prijeten glas in me nagovarja še z vsem tem znanjem.

17. Pa vendar vsak ne zna biti humoren v radijski moderaciji. Hoče nekaj smešnega povedati in se to spreobrne v katastrofo ...

Ja. To je škoda. Naj na takšen način pove tisti, ki se spozna na humor, da se jaz (poslušalec) nasmehnem in rečem »Joj, kaka dobra ideja je bila to«. In tega nima vsak. In če tega nimaš, za vsako ceno to vnašat v svoje moderiranje se mi zdi zgrešeno. Moraš predvsem sebe dobro poznati in vedeti na kakšen način se boš izrazil pred poslušalci. In ne biti kopija nekoga. Ker kopija je vedno kopija. Pustimo originale takšne, kakršni so.

18. Kakšna je razlika med radijskim moderiranjem / povezovanjem danes in pred 30-imi leti?

Pred 30 leti je mogoče razlika bila v tem, da smo imeli tudi en namig, o čem se naj govori v programu, kaj je še dostojno, kaj ima meje ... Ene vrednote smo imeli postavljene, ki so izražale spoštljivost do poslušalca. Bile so prepovedane kletvice, besede, ki jih ne uporabljamo vsakdanjem življenju radijci jih pa morda uporabljamo v zasebnih pogovorih. To se je strogo ločilo. Tudi bilo je predpisano, koliko časa skupaj naj bi nekdo govoril kot moderator. Ne 10 minutni pogovori kar o nečem, brez vsakršnega načrtnega cilja tega govora ali pogovora, tu je bilo vseeno bolj predvideno kaj se naj govori in o čem. Morda so bili to strogi predpisi ampak menim, da to ni bilo slabo. Da so nam dajali vseeno neke smernice. Danes imam občutek, da teh smernic ni, da je lahko moderator vsak, ki je

zgovoren. Ne glede na to, ali mu beseda teče vsebinsko dobro, ne glede na to ali je ozavestil tudi ta jezikovna, glasovna sporočila svojega jezika ... Tako da včasih se mi zdi, da določenih stvari ne sprejemajo, ne poslušajo, jih ne zanima, ampak jih zanima le en del. Najbrž je danes tako da je moderiranje vezano predvsem na glasbo, na informacije o glasbi. Ni pa nujno, da to vse poslušalce na vseh radiih zanima.

19. Ali je v današnjem času na radiu še prostor za radijsko igro?

Jaz menim, da ja. Mene lahko radijska igra zelo nagovori. Sem še v tistih svojih gimnazijskih časih zvečer zelo rada poslušala radio Ljubljana, kjer so imeli zvečer radijske igre. V temi sem ležala in sem poslušala. Mene je to potegnilo v tisto igro, v glasove, ki so naravno posredovali neke vsebine. Danes ne vem če si ljudje vzamemo toliko časa, da bi poslušali celo radijsko igro od začetka do konca. Bojim se, da ne, da ni več prostora v radijskih programih za ta način prenašanja, kar je lahko tudi zvočna knjiga. Morda jo bomo poslušali v avtomobilu. Sicer pa se bojim, da ni več mesta v radijskem programu za radijsko igro.

20. KONEC: Vaš nasvet za radijske moderatorje.

Najprej naj se vprašajo, ali to res želijo delati zaradi sebe, ker bodo v tem uživali. Če bodo delali za denar, potem je škoda, naj ne delajo. To delo moraš imeti izjemno rad. Potem se naj še vprašajo, ali so pripravljeni vložiti tudi svoj prosti čas v to, da bodo boljši. Če bodo zadovoljni s prvo pohvalo, mislim, da ne bodo nikoli napredovali in ne bodo nikoli vedeli, da obstaja še več stopničk. In se mi zdi za njihov osebni razvoj škoda. Ko si na ta vprašanja odgovorijo pozitivno, takrat pa naj začnejo delati na tem. Naj bodo odprti, naj iščejo možnosti, naj se pogovarjajo z ljudmi, ki so po njihovi oceni že dobri moderatorji. Naj sprašujejo, kaj, na kakšen način, kako naj se lotim tega ... Naj nimajo občutka, da vedo vse, ampak naj bodo vedoželjni. Naj tudi majčkeno pobrskaajo po fonetiki slovenskega jezika, po pravopisu, kjer so zapisani izgovori nekaterih nespornih besed, takšnih, ki nam jih naš normiran jezik polaga v usta, da bi se vsi Slovenci to le naučili. Mislim, da narečje sodi le v del programa, če smo se odločili, da bo ta programa namenjen ozaveščanju nekih narečnih posebnosti, ki pa jih imamo v Sloveniji veliko.

PRILOGA 4

Intervju z Janezom Dolinarjem, radijskim voditeljem

Dne: 11. novembra 2009

Oblika intervjuja: osebni stik

1. Kako dolgo že opravljate delo radijskega moderatorja?

Radijski napovedovalec, voditelj, sem bil na Radiu Slovenija zaposlen 33 let. Sicer pa bi morda lahko pojasnil še tole: delo napovedovalca - voditelja, smo na našem nacionalnem radiu združili. Ker vsak od napovedovalcev je opravljal obe funkciji. Res je, da so se

nekateri bolj specializirali za bralce drugih, tujih besedil, drugi pa so imeli več občutka do samega vodenja posameznih oddaj. In med te slednje mislim, da sodim tudi sam.

2. Kako so vas učili radijskega vodenja?

Center za izobraževanje, ki deluje na RTV-ju že približno 40 let. V tem centru se izobražujejo napovedovalci, voditelji in pa novinarji. Samo izobraževanje poteka približno leto in pol, na dveh ravneh: mikrofonski govor in teoretični del, to pomeni izpopolnjevanje v slovenskem jeziku. Vsak teden po dve ali tri šolski ure pri mentorju za radijski govor in pri fonetiki. Na takratno avdicijo 1978 se nas je prijavilo blizu 400 in po tem izobraževanju nas je v program prišlo 6. Od tega sva do konca preživela le dva, Simona Juvan in jaz. Moja prva učiteljica je bila ga. Ana Mlakarjeva. Izobraževanje pa poteka tako: mikrofonski govor vadimo v učilnici, kjer je mikrofoni in aparatura, da se lahko stvar snema in sproti popravljamo vse napake. To pomeni dejansko kompleten izgovor. Hočem poudariti, da se pravzaprav v sami šoli v glavnem uči pravilno branje: naglaševanje, ožine, širine, smiselno govorjenje, da to ni avtomatsko branje, kot so včasih govorili pred 40, 50 leti, da smo napovedovalci samo stroji za branje. Se mi zdi, da to že dolgo ne velja več. Vsak je svoja osebnost, vsak da nekaj svoje osebne note. Res pa je, da je tudi več različnih zvrsti branja in glede na zvrst je tudi lastni doprinos oz. osebna nota prav gotovo veliko osebne note ne sodi v branje poročil, več pa v neke umetniške vsebine, reportaže itd.

3. Kako dolgo ste se učili, preden ste lahko začeli samostojno delati v etru radia?

Leto in pol, preden so ti dovolili, da si na radiu prebral prvo napoved. Meni se je tudi ta ponesrečila po vseh pripravah, ker mislim da sem kar nekajkrat prebral prvi stavek, in sicer sem potem na Valu 202 povedal takole: »Spoštovane poslušalke, spoštovani poslušalci, do 13h in 30 minut vam bomo na Valu 202 predvajali polčke in valčke Johana Straussa.« To je bila ena od cvetk, ki so mi jo za vedno prilepili.

4. Če bi se vrnili v preteklost in bi bili še enkrat na začetku radijskega dela - kako bi si želeli, da bi vas učili?

Saj se dejansko učijo vsi kot sem razložil prej. Morda bi res dal več poudarka na samem moderiranju, ker se mi zdi, da to vsi potrebujemo. Prostega govorjenja, nastopanja se ne moreš nikjer naučiti. Lažje se je naučiti po predlogi brati, čeprav ne mislim, da je to zelo lahko. Dokler se nisem začel učiti, sem seveda to mislil. Ampak potem, ko se začneš ustavljati pri vsakem vokalu posebej, potem vidiš, da ni tako preprosto kot se zdi na prvi pogled. Ampak tega prostega govorjenja pa se absolutno ne da nikjer učiti. Zato se mi zdi, da bi moralo biti nekaj več poudarka tudi na tem.

5. Kaj zajema delo radijskega napovedovalca, moderatorja?

Žal moram pri tem povedati, da se delo klasičnega radijskega napovedovalca malce izgublja, ker vse bolj vstopa v ospredje avtorstvo in prav zaradi tega bi bilo zelo zaželeno, da v samem izobraževalnem procesu namenimo več časa prostemu govorjenju, moderiranju. Dejansko različne zvrsti; pri nas, na Radiu Slo je bilo tako, da smo dejansko

delali vsi vse, kar pomeni delo na treh programih. Prvi program je predvsem informativen in nacionalen, drugi program, Val 202, ki je bolj glasbeno obarvan in tretji program in zajema predvsem resne umetniške vsebine in resno glasbo. Tako da je bilo od napovedovalca - voditelja pričakovati, da se bo znašel v vseh teh vlogah; na prvem programu kot bralec poročil in kot voditelj jutranje oddaje ali pa nočnega programa. Vse bolj se zdaj to delo ločuje in najbrž se bo v naslednjih 10 letih zgodilo, da bo napovedovalec bolj specialistično usmerjen. Se mi pa zdi, da samo klasičnega napovedovalca - bralca tudi nacionalna postaja ne bo več toliko potrebovala, kot ga je.

6. Kdo (kakšna oseba) je radijski moderator? Kakšne karakteristike mora imeti radijski moderator?

Prepričan sem, da mora biti oseba zvedava, razgledana, čim bolj jo morajo zanimati mnoge stvari v življenju; malo politike, malo športa, umetnost ... Na vseh področjih naj bi bil doma toliko, da bi se o tem znal pogovarjat, da bi o tem znal nekaj povedat in da bi na vsakem področju poznal vsaj nekaj osnovnih stvari. Težko je govorit, da bo nekdo odlično obvladal vsa področja, kar je tudi nemogoče. Glede na to, v katero smer se bolj osredotoči, tam si bo poiskal (temo) na eni strani po svojih osebnih občutkih, če pa bo moral ugrizniti v neko jabolko, ki mu ni najbolj všeč, pa se bo moral toliko bolj potruditi.

7. Kakšne so karakteristike radijskega moderatorja?

Predvsem mora imeti zdrav glas. In ta glas naj ne bi bil zoprn, pač pa prijeten, poslušljiv glas, predvsem pa ne bi smel odbijati. Okusi so zelo različni. Tudi jaz ne poslušam rad enako vseh svojih kolegic ali kolegov, ampak to še ne pomeni, da tisti, ki ga manj rad poslušam, ni dober, kvaliteten. Vsak ima pač svoja ušesa in svoje afinitete. Nekaj pa mora veljati. Zdrav glas, ne preveč očitne narečne posebnosti, splošna razgledanost.

8. Kakšen je delovni čas radijskega moderatorja? Če sploh obstaja ...

Obstaja, je pa ubijalski, predvsem pa ni nikoli zacementiran. Je v bistvu od polnoči do polnoči. Odvisno od tega, kako si razporejen. Pri nas na Radiu Slovenija so v rabi tedenski urniki, tako da vsak petek je človek izvedel, kako bo v službi prihodnji teden. Ta delovni čas je pa: nočni program od pol polnoči do 5h, jutranji od 5h do 9h, dopoldanska snemanja od 8h do 14h popoldne, prvi program od 9h do 13.30h, popoldanski od 13h do 19h in večerni od 19h do 20h. Potem pa tudi veliko napovedovalk in napovedovalcev sodeluje tudi na nacionalni televiziji, kjer televizija išče njihove bralske usluge.

9. Je priprava na program pomembna? Zakaj?

Je pomembna. Meni je bilo najpomembneje, da če sem tisti dan delal v programu, da sem vedel, da bom bral poročila, se mi je zdelo nujno, da pred odhodom v službo slišim kakšna poročila, da pogledaš, da veš, kaj približno se v svetu dogaja. Sicer pa če delaš kot bralec, moraš ves čas slediti tudi informativnemu programu, kadar te ni v službi. Meni se je zdelo obvezno, da zvečer, tudi če sem prost, poslušam ali radijski dnevnik ali pa vsaj oddajo odmevi, da sem približno na tekočem.

10. Kdo vse so bili tisti, ki so vam pomagali ustvarjati vaš del programa?

Novinarji info programa, kulturnih redakcij, novinarji, ki so dopisniki, tonskimi tehnikami (brez njih ni dobre radijske oddaje). Radijska oddaja je sicer veliko bolj intimna kot televizijska oddaja in jo ustvari bistveno manj ljudi, ampak vsekakor se mi zdi, da je tudi radio timsko delo. Brez vseh naštetih ne more biti dobre oddaje.

11. Je kdo bolj pomemben od koga drugega?

Ne ... O pomembnosti je težko govoriti. Ampak če vzamem javno radijsko oddajo, npr. KONCERT IZ NAŠIH KRAJEV. Pri tej oddaji sem scenarist, urednik in voditelj, tako da kot urednik združim vse ostale službe, funkcije, torej nastopajoče in našo tehnično ekipo na terenu. Seveda kot urednik, scenarist in voditelj opravi najbrž glavno delo jaz. Ampak na koncu, za dober končni rezultat, pa so enako pomembni ali pa celo bolj, tonski mojstri, ki ta javni prenos realizirajo. Seveda pa je premalo, da je voditelj soliden ali pa dober. Absolutno mora imeti tudi dobre sogovornike na odru in dobre izvajalce. Se mi zdi, da mora vsak na svojem področju delo opraviti za eno skupno celoto.

12. Kako komentirate delo moderatorja na način »one-man-band« (sam tehnik in moderator)?

Te stvari predvsem delajo na lokalnih in manjših lokalnih postajah. Zdi se mi, glede na to, kam vse skupaj gre, tudi glede stroškov, da je ta opcija odprta tudi za nacionalni radio. Meni osebno je to nezdržljivo. Morda tudi zato, ker nisem dovolj tehničen tip. Predvsem na večjih postajah je pametno to delo razdeliti. Na manjših postajah je zgodba drugačna, tudi zaradi stroškov.

Spomnim se, ko smo v studiu dobili računalnike in je bilo kar naenkrat vsaj nekatere podatke treba brati iz ekrana. To je bilo za klasičnega bralca velika sprememba. Do takrat polovica A4 formata, točno se je vedelo, s kakšnimi črkami bo s starimi pisalnimi stroji napisano, kakšne barve bo ... Iz te ustaljenosti je bilo težko izskočiti. Saj potem smo te stvari sprejeli.

13. Kakšna je razlika med radijskim moderiranjem / povezovanjem danes in pred 30-imi leti?

Ko sem jaz začel na radiu, smo vse napovedi jutranjega ali pa nočnega programa, vse, kar je bilo voditeljskega, morali napisati en dan naprej in oddati v redakcijo v kontrolo. Potem so nam to odključali, da je sprejemljivo ali pa nam prečrtali in je nesprejemljivo. Morda so nas skozi leta navadili tudi nekakšne avtocenzure. Saj ni bilo toliko stvari prepovedanih, kot smo si jih prepovedali sami. Nikomur od nas ni prišlo na misel, da bi komentiral politiko, kakšne druge dogodke. Tega smo se preprosto izognili, ker si nihče ni želel nakopati težav. Ker smo rekli, da ima napovedovalec svoje prepričanje, ki pa ga ne bo javno razlagal. Saj imamo zato določene novinarje, ki se bodo v te stvari podali z drugačnim predznanjem kot mi. Danes pa se na mnogih postajah dogaja, da vsak lahko govori vse. Kar pa se meni ne zdi v redu. Ker pogosto se govori samo zato, da se govori,

ne zato da bi nekdo kaj povedal. Na začetku je bilo v teh časih kar veliko te avtocenzure. Sam si bil tisti, ki si se odločal. Prav s tem, da pa smo stvari dajali v kontrolo, smo pa se tega navadili. Mogoče pa po drugi plati smo se začeli zapirati v neko varno zavetje. So dobre in slabe strani.

14. Nekaj najpomembnejših znanj in spretnosti, ki jih mora imeti radijski moderator?

Poleg osnovnega orodja, glasu, je zmožnost hitrega preklopa, hitrega reagiranja v določenih trenutkih, obvladanje slovenskega jezika in se mi zdi, da mora precej dobro obvladati sebe in se znajti v nepredvidljivih situacijah. Za zelo živčne ta poklic ni. Ker je ta rdeča lučka vedno stresna. Se pa pogosto ljudje, ki nastopajo pred mikrofoni, sploh ne zavedamo, kako nas ta stres načenja. To je tvoj način življenja, tak način si si izbral, te veseli, to hočeš počet, hočeš biti tudi razpoznaven, del narcizma je tudi v vsakem posamezniku, ki se s tem ukvarja ... Ampak se mi zdi, da dokler je ta del v mejah normale, je v redu. Človek, ki ne zaupa vase ... se s tem ne bi mogel ukvarjat in bi ga to preveč bremenilo, da tega ne bi mogel opravljat. Tako da se strinjam s tistimi, ki pravijo, da se radi slikamo, radi smo videni in radi smo slišani. Mislim, da to vse kar drži. Sicer bi vsak pobral šila in kopita in odšel. Je pa res, da smo vsi izvajalci v tem medijskem prostoru toliko različni, da imaš nekoga, ki je izrazito, izrazito radijski, in hoče biti v studiu, ne mara javnih nastopov in se ne mara nikoli pokazati na televiziji. Je pa res, da nekdo, ki je pokazal občinstvu tudi svoj obraz, lažje postane prepoznaven tudi na radiu. Ker naenkrat bo ta glas dobil tudi prepoznaven obraz. Tako da se mi zdi, da je za poklic radijskega moderatorja kar dobro, če ga pokaže tudi televizija in se pokaže tudi občinstvu na odru. Gotovo pa je pomembna tudi splošna razgledanost. Na več področjih si doma, lažje boš v tem poklicu vozil. Vsak pa ima tudi osebni odnos do nekega področja, ki mu je ljubši.

15. V čem se kaže razlika med odličnim in povprečnim moderatorjem?

No, poslušalke in poslušalci v bistvu vedno sodijo sami. Vsak od nas, radijskih napovedovalcev, pa bi moral biti vedno nezadovoljen. Dokler nisi zadovoljen s seboj (v glavnem nisi) do takrat se boš razvijal. Ko imaš enkrat občutek, da znaš vse in imaš občutek, da se ti ni treba zelo pripravljat, je v bistvu to začetek konca. Je kar prav, da se v bistvu vedno malo trpi, da je vedno malo negotovosti, da je vedno malo treme, zdravega strahu pred vklopom ali nastopom, mislim, da je to zelo potrebno. Iz izkušenj - vedno so bili najboljši tisti, ki so o sebi malo dvomili. In je bilo kar težko razumeti, da so tisti vedno rekli: »Joj, tega ne znam, pa to ne znam, to se moram še naučit, pa sploh ne vem, kako naj napišem tekst za neko oddajo ...«. To je vedno en kup vprašanj. Tisti, ki pa se s tem niso kaj dosti ukvarjali, pa so bili povprečni ali pa slabi. Saj je težko reči o kolegicah in kolegih, da je nekdo slab, ampak - o tem sodijo poslušalke in poslušalci.

16. Kdaj je humoristični radijski program res humoren?

Že Tof je rekel, da zabavati Slovence je najtežja stvar. O tem humorju sem premišljeval: vsak, ki dela humor, bi najbrž tej Tofovi misli pritrdil. Ampak sem pa večkrat nad tem našim humorjem razočaran. Pogosto je narejen na prvo žogo, kar se da preprosto in včasih je žaljiv. Mislim, da kadar se humorist izpostavi sebe in se norčuje iz sebe, to občinstvo

vedno »kupi« z naklonjenostjo. Izkoristiti možnost, medij in po nekom ves čas pljuvati, se to meni ne zdi humorno, čeprav se to pogosto kot humor prodaja, tudi v lastni hiši. Pljuvati kar naprej po vodstvu, ki ti v isti sapi daje možnost, da imaš tam oddajo in si tam tudi zaposlen, se mi zdi, da ni v redu. Pa tudi se mi zdi, da pod humor in pod satiro ne bi smeli čisto vsega prodati. Ne tako dolgo nazaj sem v eni humorni oddaji slišal, da »so v Auschwitzu ljudje švical', fejest švical'« in meni se je zdelo neskončno neokusno. In se mi zdi, da kar pač vsega pa ni za prodat. So stvari, ki tudi v gostilni ne bi šle dobro skozi, kaj šele na nekem nacionalnem radiu, ki naj bi na nek način tudi vzgajal. Če pa ne že vzgajal, pa vsaj ne poneumljal.

17. Nasvet za tiste, ki bi se radi tega poklica lotili?

Nacionalni radio in TV razpisujeta avdicije. Velja poskusiti in ni nujno, da ima človek prej kakšno posebno prakso. Večkrat se je že zgodilo, da je nekdo, ki je prej hotel na vsak način poskusiti na lokalnem radiu sicer imel mikrofonske izkušnje, ampak ker ga nihče ni usmerjal, si je najbrž naredil večkrat več škode kot sicer. Tako da se mi zdi, da se kar prijavite na avdicio. Če mu prvič ne uspe, ni treba obupat. Je pa prav vsaj nekaj samokritike, predvsem za tiste, ki imajo govorne napake ali pa nezdrav glas, da ga že sami slišijo, takšni naj za vsako ceno ne poskušajo.

PRILOGA 5

Intervju z Miho Barboričem, vodjo moderatorjev na Radiu 1

Dne: 27. oktobra 2009

Oblika intervjuja: po videokonferenci (Skype)

1. Kako dolgo že opravljate delo radijskega moderatorja?

13 let.

2. Kako ste se vi začeli učiti radijske moderacije?

Jaz sem klasična varianta; najprej govorne vaje in potem so me po pol leta spustili v eter. Govorne vaje me je imela Maja Šumej.

3. Če bi se vrnili v preteklost in bi bili še enkrat na začetku radijskega dela - kako bi si želeli, da bi vas učili?

Težko ti rečem, se mi zdi, da vse kar sem počel do zdaj, je pustilo en pečat na mojem delu oz. v tem, v kakega spikerja sem se razvil. Ne bi spreminjal stvari. Se mi zdi, da je bilo vse zelo koristno. Metode poučevanja: branje, branje, branje. Nekaj osnov je bilo kar se tiče pravopisa, pravorečja in naglaševanja, da sem se znebil najbolj celjskih elementov. Pol pa smo brali, horoskope, osmrtnice, čestitke itd.

4. Kaj je delo radijskega moderatorja?

Vidim ga kot gostitelja oddaje, ki mora poskrbet, da se njegovi gostje, poslušalci, dobro počutijo.

5. Kdo je radijski moderator?

Sigurno mora bit komunikativna, razgledana, pač fino je, da nima kakih hudih govornih napak. Moje izkušnje kažejo, da večino ostalih stvari se da naučit.

6. Kakšne karakteristike mora imeti radijski moderator?

Ne. Mislim, da je predvsem komunikativnost glavna. Kakšno vlogo pa sam ustvarjaš oz. na kakšen način želiš informacije podajati, pa je odvisno od vsakega posameznika.

7. Kakšen je delovni čas radijskega moderatorja?

Prilagodljiv. Čisto odvisen od tega, v katerem terminu delaš, kje delaš. Pri nas se začne ob 5h zjutraj in se konča ob 21h. Odvisno od tega, v katerem pasu delaš.

8. Je priprava na program pomembna?

Ja. Definitivno. Zato ker dejansko priprava je tista, ki ti omogoča, da potem res vodiš kvaliteten radijski program, da res kvalitetno odpelješ tisto, kar si si zastavil. Se mi zdi, da bolj ko si se pripravil, bolj lahko potem znotraj tega improviziraš s kakimi tehničnimi vložki oz. se lahko znajdeš za mešalno mizo in podobno.

9. Kako se vi pripravljate na program?

Viri so tuje radii, internet, internet in internet. Lahko tudi iz čisto vsakdanjega življenja. Ampak če delaš 5x na teden 4 ure programa, se ti težko najde toliko osebnih izkušenj oz. imaš težko toliko zasebnega življenja, da bi črpal samo iz tega.

10. Če bi lahko izbrali 3 različne ljudi, ki bi vam bili vedno v pomoč pri pripravi in izvajanju radijske moderacije, kateri bi to bili (producent, novinar, tehnik, še en moderator ...)?

Sigurno je fino imeti malo pomoči, kar se tiče priprave vsebin, kar se tiče tehnične izvedbe sem bil zelo zadovoljen, da sem sam vse naredil.

11. Je za delo radijskega moderatorja pomembno timsko delo? Zakaj da / ne?

Radio je zgodba, ki jo vidim, da se dogaja od jutra do večera. Znotraj te zgodbe ne moreš biti sam. Ne more tvoja zgodba stat sama zase ampak mora biti vpeta med preostanek programa.

12. Sami ste prej omenili, da vam je način »one man band« (moderator hkrati tudi tonski tehnik) izjemno pri srcu. Kako komentirate delo moderatorja, ki ne opravlja hkrati tudi vloge tonskega tehnika?

Mislim, da v svetu komercialnega radia je popolnoma logično, da sam počneš vse, torej skrbiš tudi za tehnične zadeve. S tem si bolj del celotne zgodbe, ker se popolnoma posvečaš celotni izvedbi programa. Ne vidim na komercialnem radiu tega, da bi imel tehnika.

13. Nekaj najpomembnejših znanj, ki jih mora imeti radijski moderator?

Slovenski jezik, v slovenskem prostoru je zelo pomemben angleški jezik, ker vrtimo tudi ameriške pesmi, da znaš izgovarjat angleške naslove in izvajalce, če znaš še kake druge jezike je to še toliko bolj prav pride, da imaš logiko izgovarjanja, sicer pa se mi zdi da vsak, ki vključi neka svoja znanja iz kakršnega koli predmeta študija lahko potegneš zanimive stvari, ki bi bile poslušalcem zanimive.

14. Nekaj najpomembnejših spretnosti, ki jih mora imeti radijski moderator?

Računalniško znanje oz. pismenost, po možnosti delo s kakšnim audio-editing softverjem, da si znaš kake stvari pripraviti sam in ne potrebuješ za vsako neumnost tehnika.

15. V čem se kaže razlika med odličnim in povprečnim moderatorjem?

Ne vem če je to sploh nekaj, kar se da opisat. Moje mnenje glede odličnega moderatorja se ustvari glede na to, kar slišim v etru. Ampak - težko ti pa to povem v nekih otipljivih besedah ali lastnostih. To, da tekoče govori, da se zna izražati, da ima v redu glas in predvsem to, da zna izgovarjat tuja imena. Če kdo ne zna izgovarjati tujih imen, to je nekaj, zaradi česar mi gredo lasje po konci.

16. Kaj pa dolžina govora?

Ne obstaja predolga moderacija. Obstaja samo dovolj zanimiva ali pa nezanimiva moderacija. Se pravi, ti si lahko zanimiv 10 minut, lahko pa nisi zanimiv tudi pol minute. Tako da mislim, da ne, da dolžina moderacije ni ključnega pomena.

17. Ali je lahko vsak moderator tudi humorist?

Ne. Vsak ne. Obstaja pa formula, kako biti dober radijski humorist. Veliko dela, veliko priprave. Mislim, da se ljudje velikokrat premalo zavedajo, koliko garanja, koliko priprav gre v en dober stand-up, koliko testiranja nekih štosov na prijateljih, preden si ti sposoben izvest zadeve tako, da je res dobro.

18. Kakšna je razlika med radijskim moderiranjem / povezovanjem danes in pred 30-imi leti?

Ogromna. Predvsem v tem smislu, da se danes dosti bolj zavedamo tega, da smo del tega, da ni zdaj zljajnano, zrabljeno, ampak dejstvo je, da smo ljudje, da smo postali ena čisto drugačna generacija in dosti krajše. Vse se mora hitreje dogajati, hitreje moramo priti do bistva. Radio je tisti medij, ki ga poslušáš ob nečem drugem. V Sloveniji so bile še 10 let nazaj oddaje, s katerimi si sedel in rekel, zdaj bom pa poslušal Marjana Kralja. Danes je radio nekaj, kar se pojavi, ko prižgeš avto. To je ta ključna razlika: danes je radio potisnjen v ozadje in moramo zabavati ljudi, medtem ko se oni nekam peljejo ... Ni več toliko izobraževanja, radijskih igre in podobnih zadev.

19. Ali je v današnjem času na radiu še prostor za radijsko igro?

Je. Ampak spet v mogoče ne v klasičnem smislu, kot si predstavljamo radijsko igro, tisto staro, pol urno, ampak ... Mi recimo sproduciramo na dan vsaj dva ali tri skeče, ki so ene mini radijske igre. Ki so odigrane, v naprej sproducirane, z nekimi efekti podlagane ... Jaz bi temu rekel, da to je ene vrste radijska igra. Ni pa pač prostora za eno dolgo ustvarjanje. Konec koncev tudi Reporter Milan je radijska igra. Saj ima vse elemente.

PRILOGA 6

Intervju s Sebastijanom Matulom, radijskim voditeljem na Radiu Center

Dne: 14. novembra 2009

Oblika intervjuja: osebni stik

1. Kako dolgo že opravljate delo radijskega moderatorja?

Prva srečanja so bila leta 92 na MARŠ-u, kjer smo pripravljali ali delali neke oddaje, potem je bilo nekaj časa zatišje. Po moje tisti začetki so bili slabo leto. Potem pa spet od 94. leta. V tem času se je formiral tudi City (veliko jih je iz MARŠ-a na City-ju) in takrat nas je enih par ostalo na MARŠU, med drugimi tudi jaz in smo potem bili tam še kako leto in pol. Potem pa se je leta 98 formiral radio, ki je trajal vsega 6 mesecev, ki je bil na Prežihovi ulici. Tam sem bil kakega pol leta. Potem pa sem dejansko bolj resno začel leta 99 na takratnem RMI-ju. Tam sem začel 4. januarja 99 in ostal do avgusta 2006 in od 2006 do danes sem na radiu Center.

2. Kako so vas učili radijske moderacije? Kako dolgo ste se učili, preden ste lahko začeli samostojno delati v etru radia?

Moj prvi mentor je bil Igor Selan. Človek, ki me je kot prvi začel nekak uvajat, občasno je bila še Snežana Štabi, to so bili moji prvi mentorji, ki so mi pokazali, kako radio funkcionira. Ko sem prišel na RTV pa je bila to Ida Baš, potem Dušan Tomažič in Zmago Ajhmajer. Na to sem še posebej ponosen, da sem imel sploh čast z njim sodelovati. Težko je, ker ni neke literature, ni nekega know how-a pri nas. Zdaj so ga prinesli Nemci in ostale consulting korporacije in firme. Izgleda, da večina radiev v Nemčiji in vse bolj tudi v Avstriji po tem funkcionirajo, pri nas pa se je tudi zdaj to že začelo v zadnjih 3, 4 letih. Čisti začetki so bolj na interpretaciji, na razumevanju, miselni preskok, kaj zdaj ti počneš. Se pravi, kak je zdaj odnos med tabo in tistim poslušalcem. Če si zdaj v kabini, vidiš nič, slišiš sebe in glasbo pa občasno tehnika ... Kako zdaj dojemajo to zunaj, kako moraš reči, kako stvari interpretirati, način, zgolj interpretacija. S samim načinom govora pa nas je Svete prišel tudi nekaj krat učiti in nas poskušal učiti pravega dihanja, izgovorjave. Kasneje pa so več teže potem na to dali na nacionalki. Dušan Tomažič, ki je izvrsten učitelj in sem tudi s ponosom večkrat povedal, da me je on učil. In ti ljudje so dajali več poudarka na pravi izgovorjavi, na govornih vajah, predvsem. Interpretacije ne toliko. Darja Tasič je imela take stvari kot lektorica, na kaj je treba paziti pri tekstu, kaj so tisti nesmiselni, kaj so take logične oz. nelogične zanke in to je tisto, kar ti ljudje še danes predavajo.

3. Če bi se vrnili v preteklost in bi bili še enkrat na začetku radijskega dela - kako bi si želeli, da bi vas učili?

Mislim da ne, dejansko pa je stvar v tem, da moraš dosti sam delat. Ampak sam delat ne pomeni zdaj, da nujno vzameš neko čtivo in greš v kot brat, da se slišiš, ampak da čim bolj skušaš razumeti, da čim bolj poslušáš za nazaj, kako se to sliši ven (temu zdaj vsi rečejo »air-check-i«). Se mi zdi, da sem jaz začel v enem tistem času, kjer so ljudje večinoma ali bili samouki in poskusili nekaj svojega vzgiba razumeti, ali pa so se pustili, sploh na nacionalki (recimo v Lj. je to bolj očitno) - vsi so uporabljali potem izraz za te ljudi, da se ukalupijo (kar je res); povzamejo ene forme, iz katerih ne izstopijo in se jih držijo bolj zvesto kot katolik križa, kar je ... kaj pa vem, če je ravno najbolj modro. Je pa težko najti dobre učitelje. Ker tudi ti učitelji ki so pri nas, se med sabo niso vedno najbolj razumeli. Pa so en drugemu po integriteti skakali; kaj ta ve in kaj ta ne ve, kaj lahko ta uči in kaj ne sme. Danes pa je že marsikdo učitelj, kar je najbolj zanimivo. Tudi dosti mlajših ljudi od mene, predavajo o moderaciji imajo šole, kako se moderira. Dobro – če zadeve razumejo in če so sami neke rezultate dali ... Kaj pa vem ... težko je tu bit pameten.

4. Kdo (kakšna oseba) je radijski moderator? Kakšne karakteristike mora imeti radijski moderator?

Po moje se to dosti razlikuje od osebe do osebe. Zdaj če bi vprašala Saša Pappa bi ti verjetno kaj drugega rekel, Marko Potrč spet nekaj tretjega. Težko je pa meni to odgovoriti, ker rabiš ogromno neke samorefleksije, ene introspekcije, prek katere lahko daš oceno. Moraš vedeti, kakšen si sam, jaz ne vem, kakšen sem. Jaz ne bom sebe nikoli tako videl, kot me vidijo drugi. Upam pa, da je ena od sestavin moderatorjev ta, da je dovolj pronicljiv, da ni žaljiv, da je razgledan je pa itak prva zadeva. Da mu je vsaj približno jasno, kako se svet vrti.

5. Nekaj najpomembnejših znanj in spretnosti, ki jih mora imeti radijski moderator

Po moje je na prvem mestu splošno znanje, torej še enkrat razgledanost, na vseh področjih. Dosti mora brati, dosti mora spoznati in načeloma vsaj ne sme imeti predsodkov in v tem kar dela ne sme vključevati dosti emocij ampak ravno pravšnjo mero. Ker če jih daš preveč, to zmoti tvojo percepcijo. Pomeni, da prideš do napačnih zaključkov in to pomeni, da napačno tudi podaš neko informacijo.

Poleg tega, da ima sposobnost enega lucidnega podajanja informacij. Da ve, kaj je informacija in kaj ni. Da zna presoditi težo tega, kar poda. To je že ena dobra polovica vsega. Ostalo je pa neki subjektivni vzorec, ki ga potem nosiš in se mu reče tvoj stil.

6. Je priprava na program pomembna? Zakaj?

Priprave so eden najbolj podcenjenih delov dela samega. Zato ker se jih večina loteva (po eni strani hvala bogu) z levo roko. Približno vedo, kaj bodo, potem ko pride tisti čas, dosti napletajo, malo povejo, slabo preštudirajo vice, ki si jih pred tem pripravijo in hočejo biti tudi smešni, pa niso. V bistvu se vse vsebine (op.a. v sklopu priprav) po mojem zelo podcenjujejo, tudi ankete je ena bolj podcenjenih, ker če hočeš res dobro narediti, jo je izredno težko narediti. Si včasih anketo šel delat, recimo si pri starih mačkih iz RTV-ja rabil pol leta priprav, da si jo lahko šel delat. Danes pa vsi, ki pridejo na novo delat, niso bili niti minute pred mikrofonom, pa že ankete delajo.

Pri meni je specifična ta, da delam samo vikende. To pomeni, da je program drugačen kot tisti, ki se dogaja čez teden, od jutranjega, dopoldanskega, popoldanskega in večernega, ker je tematsko razdeljen. Pri meni (delam v soboto od 10h do 6h, v nedeljo od 1h do 7h) je to en lep čas, ki ga moraš osmisлити tematsko. Se pravi, da se jaz moram čez teden za vsak dan posebej dobro pregledat, kaj se dogaja, stvarjem slediti, če zdaj govorim o aktualnostih, potem je treba vedet domače in tuje prizorišče, treba je vedet, kaj bo aktualno bolj in manj še prihodnji teden, kako se stvari razvijajo. In pri enih zadevah je zelo težko slediti (npr. pri patriji ne veš več kdo je Hamlet in kdo je Ofelija). Hočem povedati, da so stvari ene toliko kompleksne, da ti več jih ni niti za spremljat, niti več nimaš volje. In to te dejansko deprimira. Kot da se moraš v šoli iti učiti neko stvar, ki ti je ni za učiti. Potem pa je treba priskrbeti glasovni material, posnetke, izjave vpletenih, vse to koncipirati, stisniti, package narediti, v moderaciji, ki traja minuto, do največ minute in pol največ. Kar zna biti kar kruto. To vzame ogromno časa, s tem da sta recimo minimalno ena tema ali max dve temi na uro, odvisno od tega, kaj se od tebe zahteva, kakšen je dan (ali so počitnice, je kakšna posebna nedelja, so prazniki). In to je ogromno stvari, ki jih moraš čez teden pripravljati. Ne zato, da boš imel eno 3 ali 4 urno programsko oddajo, ampak dejansko delaš neke vrste pregled tedna. Moraš slediti vsem zadevam, ki so na čim širšem nivoju.

7. Torej radijski moderator nima nekega delovnega časa?

Za tiste, ki imajo dnevno moderacijo po moje ne. Jutro je ena specifična, kjer verjetno imajo tudi ene ljudi, ki stvari pripravljajo. Če bi vzela en dopoldanski program, ki sem ga nekaj časa dejansko delal, je kar hec. Zvečer moraš pogledat, kaj se je pretekli dan zgodilo, zjutraj moraš biti »berajt«, se »apdejtat« stvari pa pač pripraviti, kaj se bo zvečer zgodilo. Če si resen, boš imel priprave 2x na dan; zjutraj in zvečer. Če pa vzameš bolj na »izi«, boš pač zjutraj pripravil in boš pogledal, kaj je. Ampak danes imajo tako že vsi neke ljudi, ki

delajo za njih. Koliko moderatorjev dejansko pripravlja svoje vsebine, je zdaj vprašanje. Jaz »supporta« nimam, kar je po eni strani dobro, ker pač lahko delam to, kar jaz napišem. Pa tudi to, da če se kaj zgodi, sem kriv samo jaz in nobeden drug. Meni vzame to ogromno dela, ki ga marsikdo ne vidi. Vidi jo pač prideš čez vikend, tam si in to je to, maš pa čez teden fraj. Nimam niti enega dneva fraj. Včasih je to malo moreče in imaš malo dosti.

8. Humoristični program. Kdo ga lahko dela, kdaj je smešen?

To je zelo težko. Biti smešen za populacijo ... moraš imeti en drugi »mind set«. Če se spomnim TV oddaje (op.a. Vic za jurja, ki jo je delal g. intervjuvani), v bistvu kolikor je bila lepa, toliko je bila mučna. Bit smešen pomeni spet na kak način bit smešen in za koga, za kako ciljno grupo. Tisto, kar se meni zdi smešno, se zdi smešno redki peščici, ker gre za neki intelekt humor, ki ga večina ne bo razumela. Pa nočem povedat, da sem jaz zdaj nad temi. Jaz pač tistih preprostih, na prvo žogo, ne morem niti interpretirat, ker mi mine volja, ko jih vidim. So pa posamezniki, ki pač ali ne razumejo poslušalstva od zunaj ali pa ne razumejo sebe. In potem ko jih slišiš (si rečeš): »Aha, to je bilo zdaj smešno« In včasih kar marsikdo zardeva potem ko posluša človeka, ki mu spodleti »joke«, kar je itak najhujše. En koncept, ki je po moje zelo težek, res zelo težek. Komedija je ena res zaj***** stvar. Lažje je imeti tragedijo ali pa dramo, dosti lažje. Vemo vsi, kaj je tragično. Kaj je smešno, je pa zelo ena subjektivna ocena. Tisti, ki pa se spravijo po radiu delat komedijo ... Vsaka čast. Jaz ne upam. Daleč od tega. Sicer bolj potegnem na neki cinizem in na sarkazem ... Nasmejijo se tudi, ko šele na drugo žogo »poštekajo«, šele čez tri križišča. Ampak za to pa moraš res dosti stvari prebrat, moraš imeti res široka znanja in to je zelo težko danes, če nisi že v mladosti dosti konzumiral in razmišljal malo drugače kot vsi ostali, da nisi šel kot ovca. Ker če greš, potem si »mainstream« in ne moreš niti več nobenega presenetit.

9. Kako komentirate delo moderatorja na način »one-man-band« (sam tehnik in moderator) in delo moderatorja, ki ne opravlja hkrati tudi vloge tonskega tehnika?

Tu se je zgodila ena ... Sem večkrat razmišljal o tem ... Ksenja (op.a. žena), ki je na RSI-ju, tam še imajo tehnike. In potem si jaz predstavljam, da bi še jaz zdaj imel tehnika. »Oh my god!« (O, moj bog). Nikoli več. Dokler se nisem sam srečal s tem, da sem šel sam tehnicirat, se mi je zdelo, da to niti ni toliko težko, ampak sem kasneje videl, da dejansko je. Ker ena stvar mora postati avtomatizem, ali pa moraš začeti resno, seriozno, dvosmerno (najmanj) »multiteskat«. In to zelo skoncentrirano na eno in drugo zadevo. Kar, če si 20, je ok, ker ti še »sinapsi špilajo« tako, da jih lahko prosto razporediš. Po pregovoru, da pa »starega konja težko naučiš« je pa po 30. že problem, nekaj se privadit in neke nove vzorce razmišljanja potegniti. Če si koliko toliko fleksibilen, gre. Kako pa to vpliva na program, je pa jasno. Če tehniciraš sam, ne samo, da je bolj dinamičen, ampak je tudi bolj smiseln. So tudi reakcije dosti hitrejše. Dosti bolj všečno je. Zaradi tega, ker ti ostaja več manevrskega prostora. Ti si tisti, ki obvladaš vse, ki odločaš ali boš ta »regler« dvignil ali spustil, boš odprl mikrofona ali ne. Jaz bi danes s tehnikom težko delal. Nekomu dopovedat: »Glej, jaz zdaj rabim 40 sekund, pol daj tisti »džingl«, pa pol mi daj še 10 sekund« Sodelovanje dveh oseb je vedno zelo kompleksno, če res nista na totalni kemiji, kar je pa sila redko. S tem da potem eden dela »špiko« drugi pa tehniko. To je tako, kot da če bi vozil avto, pa bi eden držal volan, drugi pa »gas pa bremze« stiskal. Ne bi prišli daleč ali pa bi zelo čudno

vozili. Tako da te simbioze so po moje tako stvar preteklosti. To je nekaj, kar sodi k večjemu v kaki počasen, apatičen umetniški program. Delitev tega dela (op.a. moderator in tehnik v eni osebi) na tehnika, je po moje smiselna samo v primeru, da gre za tehnično res neko visoko strokovno zahtevno stopnjo. Se pravi, če dela z nekim programom, kjer v real timu »šopa« slika. Saj ti programi so danes tako »use friendly«, da je že smešno, da ne bi tega obvladal, ko se enkrat z njim soočiš. Nacionalka bo ostala pri tej delitvi. Tudi zaradi zaposlenih. Dosti je tudi podcenjevanja, da pač zvok potem ni tak, kot če imaš tehnika. Tudi podajanje informacij je čisto drugačno. Informacije ne moreš nikoli tako podati, kot če imaš tehnika.

10. V čem se kaže razlika med odličnim in povprečnim moderatorjem?

To je eno najtežjih vprašanj, zato, ker sem osebno involviran v to. Po moje v pozornosti poslušalca. Če ti prisluhne ali če te samo sliši. To je cela umetnost. Če ti prisluhne, potem si odličen. Če te pa sliši, potem pač si tak kot si. Kot vsi ostali. Kdo je odličen ali povprečen - ne vem. Po moje odvisno od posameznika, kako te jemlje. Enim si všeč, drugim ne. In te imajo za povprečnega, ker imajo svoj domet tak, kot ga imajo. Drugi te imajo za odličnega, ker pač drugače razmišljajo. Da jaz nekoga pri vsej tej poplavi informacij, pri vsem tem, trušču, hrupu, ki ga imaš skozi ves dan ... V petih letih se število informacij na dan podvoji, kar pomeni, da imaš 1x manj časa delat selekcijo. Govorim za vse, kar nas obkroža. In če uspeš ujet nekje skozi neke vzgibe podzavestne, nekoga, ki nekaj govori in pritegne tvojo pozornost, pa če sta to dva stavka, če so to tri besede, pomeni, da je v te tri besede vložil ogromno. Odločilne so potem finese pri sami interpretaciji besedila. Kam ga boš zdaj dal naprej, ne samo po tistih regelcih, ampak če ti te besede začutiš. Če ti te besede začutiš, jih bo začutil tudi tisti, ki te posluša. O tem mi je zelo neprijetno govoriti, ker bom dosti govoril in pa na koncu ne bom nič povedal. To je eno, drugo je pa to, da sem zelo nerad pameten in da predstavljam nekoga, ki nekaj ve. Jaz nimam pojma. Niti o življenju. O radiu ti lahko povem to, kako ga doživljam. Pa je to zelo težko povedat, ker je to ena ljubezen. Kaj pa je zdaj neki pravi »know how« pa je ... kaj pa vem.